

Nr 148.

Ankom till riksdagens kansli den 15 maj 1931 kl. 3 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I den till riksdagen den 3 januari 1931 avlåtna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1931/1932 har Kungl. Maj:t under åttonde huvudtiteln (punkt 126 av det vid statsverkspropositionen fogade utdraget av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för nämnda dag) föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde varda riksdagen förelagd, till uppförande av byggnader för karolinska sjukhuset i Stockholm m. m. för budgetåret 1931/1932 under åttonde huvudtiteln för ändamålet beräkna ett extra reservationsanslag av 750,000 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t i en till riksdagen avlåten, den 20 februari 1931 dagtecknad proposition, nr 132, vilken hänvisats till statsutskottet för förberedande behandling, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för sistnämnda dag, föreslagit riksdagen dels besluta

att uppförandet av det nya kliniska sjukhus, benämnt karolinska sjukhuset, varom 1930 års riksdag fattat beslut, skall i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten E. C. Westman år 1928 upprättade, numera överarbetade ritningar och kostnadsförslag i första byggnadsetappen omfatta:

a) följande kliniker med polikliniker, nämligen en medicinsk, en kirurgisk, en radioterapeutisk, en oftalmologisk, en oto-laryngologisk och en obstetrisk-gynekologisk klinik, ävensom ett röntgendiagnostiskt institut;

b) följande för klinikerna gemensamma inrättningar, nämligen isoleringsavdelning, tandpoliklinik, centrallaboratorium, badavdelning, gymnastikavdelning, apotek, desinfektionsavdelning, kök och matsalar, tvättinrättning, begravningskapell, personalbostäder, förråds- och verkstadslokaler ävensom ångpanneanläggning; samt

c) en patologisk institution;

att med den radioterapeutiska kliniken skall sammanföras cancerföreningens i Stockholm nuvarande vårdanstalt för kräftsjuka, radiumhemmet, ävensom forskningsavdelningar, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som en av Hans Maj:t Konungen tillsatt kommitté i betänkande den 23 maj 1929 angivit och som av honom godkänts, samt i enlighet med den närmare överenskommelse, som Kungl. Maj:t kan komma att träffa med styrelserna för jubileumsfonden och cancerföreningen;

att avtal må träffas rörande samarbete för sjukhusets uppförande och drift mellan staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting i enlighet med av chefen för ecklesiastikdepartementet i stadsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 mars 1930 förordade samt av staden och landstinget godtagna bestämmelser;

att byggnadsföretaget skall finansieras i huvudsaklig överensstämmelse med de av nämnda departementschef i samma statsrådsprotokoll förordade grunderna;

dels i enlighet härmed till ifrågavarande byggnadsarbeten i första etappen samt till bestridande av utgifter för uppgörande av detaljritningar, arbetsbeskrivningar m. m., ävensom till övriga i samband med dessa byggnadsarbeten stående administrationskostnader bevilja ett belopp av 11,626,984 kronor samt därav för budgetåret 1931/1932 såsom extra reservationsanslag anvisa 750,000 kronor;

dels ock medgiva att till det under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1930/1931 uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga må från det för samma budgetår anvisade extra reservationsanslaget av 300,000 kronor till förberedande arbeten för karolinska sjukhuset överföras ett belopp av 20,000 kronor.

Beträffande utredningen i ärendet får utskottet hänvisa till sist omfördälda statsrådsprotokoll.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft

dels två likalydande motioner, väckta, den ena inom första kammaren av herr *K. G. Westman* m. fl. (I:230) och den andra inom andra kammaren av herr *O. Carlström* m. fl. (II:383), i vilka motioner hemställts, att riksdagen, under vidhållande av sitt föregående år fattade beslut rörande karolinska sjukhusets förläggning och i anslutning till vad riksdagen då i sin skrivelse nr 386 framhållit, med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 132 måtte hos Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förnyad skyndsamt utredning rörande det karolinska sjukhuset, vid vilken utredning, för ernående av största möjliga begränsning i den blivande anläggningens såväl byggnads- som driftskostnader, böra särskilt beaktas de i motionerna anförda synpunkterna, samt för riksdagen framlägga det förslag, som utredningen föranlett,

dels en inom första kammaren av herrar *W. Björck* och *I. Holmgren* väckt motion (I:224), vari hemstälts, att riksdagen ville besluta, att i förslaget till sjukhus på Norrbackaområdet

- 1) till vinnande av förbättrade förhållanden för avdelningssköterskor och andra sköterskor dessas bostäder skola frigöras från arbetsplatserna och förläggas till bostadshus;
- 2) till bättre förverkligande i första etappen av enhetstanken genom beredande av möjlighet till samarbete mellan samtliga kliniska vetenskapsgrenar skola anordnas polikliniker även för de fack, vilkas kliniker icke komma med i första etappen,

dels ock en inom andra kammaren av herr *E. Ahl* väckt motion (II:382), vari hemstälts, att riksdagen måtte avslå de i Kungl. Maj:ts proposition nr 132 ingående förslagen om byggande av dels »2 bostadshus för sjukhusets direktör m. fl. (X)», kostnadsberäknade till sammanlagt 486,000 kronor, samt dels den till »ekonomikomplexet (VIII)» förelagda samlingsalen, vilken beräknats till en kostnad av omkring 80,000 kronor.

Beträffande de skäl, som av motionärerna anförts till stöd för de i motionerna framförda yrkandena, får utskottet hänvisa till motionerna I:230, I:224 och II:382.

I huvudsaklig överensstämmelse med ett av 1926 års sjukhuskommision avgivet förslag (Statens offentliga utredningar 1928:26) avlät Kungl. Maj:t till 1930 års riksdag en den 14 mars 1930 dagtecknad proposition (nr 232) angående uppförande av nytt kliniskt sjukhus i Stockholm m. m.

Enligt denna proposition skulle ett nytt kliniskt sjukhus, benämnt karolinska sjukhuset, samt nya lokaler för karolinska institutets teoretiska institutioner uppföras å det s. k. Norrbackaområdet, vilket av 1927 års riksdag upplåtits för berörda ändamål. Byggnadsföretaget skulle utföras i tre etapper. Med iakttagande härvid av den principen, att de institutioner och kliniker, vilkas behov av nya lokaler vore störst, i första hand borde tillgodoses, hänfördes till den första etappen följande kliniker med polikliniker, nämligen en medicinsk, en kirurgisk, en radioterapeutisk, en oftalmologisk, en oto-laryngologisk och en obstetrisk-gynekologisk klinik ävensom ett röntgendiagnostiskt institut, vidare vissa för klinikerna gemensamma inrättningar, nämligen isoleringsavdelning, tandpoliklinik, centrallaboratorier, badavdelning, gymnastikavdelning, apotek, desinfektionsavdelning, kök och matsalar, tvättinrättning, begravningskapell, personalbostäder, förråds- och verkstadslokaler ävensom ångpanneanläggning samt slutligen en patologisk institution. I avseende å denna första etapp innefattade propositionen hemställan, att riksdagen måtte besluta dess utbyggande i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten C. Westman upprättade ritningar och kostnadsförslag.

Med den radioterapeutiska kliniken skulle enligt propositionen samman-

föras cancerföreningens i Stockholm nuvarande vårdanstalt för kräftsjuka, radiumhemmet, ävensom forskningsavdelningar, allt i huvudsaklig överensstämmelse med riktlinjer, som en av Hans Maj:t Konungen tillsatt kommitté i betänkande av den 23 maj 1929 avgivit och som av honom godkänts, samt i enlighet med den närmare överenskommelse, som Kungl. Maj:t kunde komma att träffa med styrelsen för Konung Gustaf V jubileumsfond och cancerföreningen.

Kungl. Maj:ts förslag innebar vidare, att det nuvarande garnisonssjukhuset i Stockholm skulle sammanslås med karolinska sjukhuset sålunda, att förstnämnda sjukhus nedlades och för garnisonens sjuka inrättades särskilda avdelningar för medicinska och kirurgiska fall å karolinska sjukhuset. För övriga fall skulle däremot garnisonens sjuka erhålla vård å det nya sjukhusets olika specialkliniker.

Sammanlagda antalet platser å den första etappens sjukavdelningar skulle utgöra 900, varav 779 allmänna platser och 121 enskilda. För garnisonsavdelningen skulle disponeras 100 av de allmänna platserna, därav 50 på medicinska och 50 på kirurgiska kliniken samt 8 av de enskilda platserna. 50 av de till 100 beräknade allmänna platserna å den radioterapeutiska kliniken samt 7 av de enskilda platserna därstädes skulle bekostas av medel, som skulle ställas till förfogande av cancerföreningen och Konung Gustaf V jubileumsfond. Av övriga 629 allmänna vårdplatser skulle 315 avses för Stockholms stad, 110 för Stockholms län och 204 för landet i övrigt. De allmänna vårdavdelningarna skulle envar omfatta 25 sängplatser; dock skulle en vårdavdelning å obstetriska kliniken omfatta endast 20 platser. De enskilda vårdavdelningarna varierade i storlek mellan 6—13 platser.

De olika klinikerna upptogo följande platsantal å allmän vårdavdelning: medicinska och kirurgiska klinikerna vardera 150 (utom de 50 sängarna å garnisonsavdelningen), oftalmologiska kliniken samt öron-, näs- och halskliniken vardera 75, obstetriska kliniken 70, gynekologiska kliniken 50 och radioterapeutiska kliniken 100. Härtill kom en isoleringsavdelning om 9 platser. Såsom en ledande princip vid bestämmandet av klinikernas storlek hade gällt, att dessa icke borde omfatta större antal platser än som för bedrivande av undervisningen vore oundgängligen erforderligt.

Totalkostnaden för sjukhusets utbyggande i första etappen uppskattades i propositionen till 24 078 509 kronor. I detta belopp ingingo ej vissa bidrag, som cancerföreningen och jubileumsfonden utfäst sig att lämna till jubileumsklinikens uppförande m. m., samt ej heller kostnaderna för uppförande av tre bostadshus för klinikchefer, vilka kostnader voro avsedda att helt gäldas med lån samt förräntas och amorteras av influtna hyresmedel. Av nämnda belopp, 24 078 509 kronor, beräknades 5 588 264 kronor direkt betingade av sjukhusets undervisnings- och forskningsuppgifter samt av merutgifterna för Norrbackatomtens iordningställande.

Sistsagda summa ansågs vid beräkning av kostnaden per vårdplats böra frånräknas totalkostnaden, enär eljest icke en med platskostnaden å sjukhus i allmänhet jämförbar siffra erhöles.

Efter avdrag av 5 588 264 kronor från totalkostnaden, 24 078 509 kronor, återstod ett belopp av 18 490 245 kronor. Om denna summa fördelades lika å var och en av första etappens 843 vårdplatser — de av cancerföreningen och jubileumsfonden bekostade 57 platserna äro härvid frånräknade —, erhöles en platskostnad av 21 934 kronor.

Till kostnaden för sjukhusets uppförande skulle staten, Stockholms stad och Stockholms län bidraga, varjämte medel för de byggnadskostnader, som fölle å de enskilda platserna, skulle anskaffas genom upplåning. Staden och länet skulle dock icke på grund av sina bidrag erhålla någon del i äganderätt till byggnader eller tomt.

Vad angår Stockholms stads och Stockholms läns delaktighet i sjukhuset, hade träffats preliminärt avtal, enligt vilket av sjukhusets vårdplatser, på sätt förut nämnts, 315 skulle avses för sjuka från staden och 110 för sjuka från länet. För varje vårdplats skulle staden erlægga 18 000 kronor och länet 17 000 kronor. Dessa belopp skulle anses täcka byggnadskostnader och tomtavgift. För platsernas utrustning skulle särskild ersättning utgå. Stadens bidrag till byggnadskostnaderna skulle alltså utgöra 5 670 000 kronor och länets 1 870 000 kronor eller tillhopa 7 540 000 kronor. Dessa bidrag skulle gäldas på det sättet, att staden och landstinget upplånade och till staten utlånade de erforderliga beloppen, vilka staden och landstinget därefter skulle hava att amortera. De årliga annuiteterna skulle fördelas på vederbörandes vårddagar i form av s. k. platskostnadsavgift, som under förutsättning av 40-årigt, 4 ½ procents amorteringslån skulle per säng och dag utgöra för staden 2 kronor 68 öre och för landstinget 2 kronor 53 öre. Genom lån skulle för de enskilda vårdplatserna anskaffas 2 325 004 kronor att förräntas och amorteras genom inflytande vårdavgifter. Återstående beloppet, 14 213 505 kronor, skulle bestridas medelst statsanslag.

Kostnaderna för sjukhusets utrustning beräknades till omkring 3 600 000 kronor, som skulle fördelas i vederbörlig proportion mellan staten, Stockholms stad och Stockholms län ävensom jubileumsfonden.

Vad kostnaderna för sjukhusets drift beträffar, skulle dessa i första rummet bestridas av inflytande vårdavgifter. För Stockholms stad och län skulle därvid enligt det träffade preliminära avtalet gälla, att, i den mån vårdkostnaderna icke kunde täckas genom patienternas egna legosängsavgifter, staden respektive länet skulle erlægga vad som belöpte å antalet vårddagar för stadens och länets sjuka; dock att dagskostnaden ej finge överstiga den genomsnittliga vårdkostnaden under året, inberäknat kostnaden för sjukhusets underhåll m. m., på stadens respektive länets egna sjukvårdsinrättningar av motsvarande slag. I fråga om de 204 för patienter från riket i övrigt avsedda platserna skulle vederbörande patienter själva

gälda hela den fastställda legosängsavgiften; dock att hemlandstinget skulle lämna vårdbidrag om 2 kronor 50 öre för patienter, som insjuknat i Stockholm eller i Stockholms län eller som, på grund av att lämplig vård ej stode att få å hemlandstingets sjukvårdsinrättningar, av vederbörande lasarettsläkare remitterats till karolinska sjukhuset. Den del av kostnaderna för sjukhusets drift, som icke täckes medels legosängsavgifter eller omförmälda bidrag, skulle bestridas genom statsbidrag. Detta uppskattades till omkring 560 000 kronor per år.

I propositionen hemställdes, att överenskommelse rörande samarbetet för sjukhusets uppförande och drift måtte få träffas mellan staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting i enlighet med de i propositionen förordade samt av staden och landstinget godtagna bestämmelser. Vidare begärdes godkännande av de föreslagna principerna för byggnadsföretagets finansiering samt bemyndigande att vidtaga åtgärder för Norrbackaområdets ianspråktagande, för markutbyte och tomtreglering.

För ifrågavarande byggnadsarbeten i första etappen begärdes anvisande av ett extra reservationsanslag av 14 213 505 kronor, varav 300 000 kronor för budgetåret 1930/1931 att användas till förberedande arbeten, uppgörande av definitiva ritningar m. m. Av sistnämnda belopp avsågos högst 30 000 kronor till förberedande arbeten för en ny vanförestalt, åt vilken enligt propositionen tomt skulle upplåtas å Norrbackaområdet.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition väcktes inom riksdagen tre motioner (I: 333 och 341; II: 520), i vilka av olika skäl yrkades, att förslaget icke måtte av riksdagen godtagas.

I sin skrivelse den 11 juni 1930 (nr 386), vari riksdagen anmälde sitt beslut i anledning av omförmälda proposition och i ämnet väckta motioner, anförde riksdagen bland annat följande:

I föreliggande ärende synes vara ostridigt, att karolinska institutet, landets största medicinska undervisningsanstalt, är i trängande behov av bättre, rymligare och mera modernt inrättade och utrustade lokaler för att kunna meddela en fullgod läkarutbildning. Häremot har, såvitt riksdagen kunnat finna, icke gjorts några invändningar av beskaffenhet att kunna tillmätas betydelse. Detta behov har av riksdagen själv erkänts genom dess uttalanden och beslut om förberedande åtgärder i ämnet vid 1926 och 1927 års riksdagar. Sålunda fann 1926 års riksdag en »skyndsamt utredning» om ett nytt kliniskt sjukhus och nya lokaler för en medicinsk högskola »synnerligen önskelig», och 1927 års riksdag upplät tomt för ändamålet.

Även i fråga om sättet, varpå förbättrade undervisningslokaler borde beredas, kan riksdagen i visst avseende redan sägas hava tagit ställning. Såväl från institutets sida som ock av de sakkunnigkommissioner, som handhaft frågans utredning, har med styrka hävdats den s. k. enhetstanken, d. v. s. önskvärdheten att vid byggnadsplanernas realiserande alla de institutioner, teoretiska och praktiska, av vilka karolinska institutet för sin verksamhet är i behov, sammanföras till ett helt såsom en enda, sammanhängande anläggning. Till denna tanke torde riksdagen få anses hava givit sin anslutning, då riksdagen år 1927 beslöt att »till förlägningsplats för uppförande

av nytt kliniskt sjukhus i Stockholm och nya lokaler för karolinska institutet» upplåta det s. k. Norrbackaområdet. Det är vid sådant förhållande naturligt, att de sedermera vidtagna både långvariga, mödosamma och ganska dyrbara utredningarna inriktat sig på enhetstankens förverkligande.

Riksdagen, som nu har att taga ställning till det föreliggande förslaget till frågans definitiva lösning, har, med avseende å behovet av förbättrade lokalförhållanden för karolinska institutet och dess kliniker samt åstadkommandet av dylika genom de olika avdelningarnas sammanförande till ett helt, icke av den förebragta utredningen funnit anledning frångå den ståndpunkt, riksdagen sålunda tidigare härutinnan intagit. Fastmera har riksdagen, av vad som i berörda hänseenden ytterligare förekommit, stärkts i sin uppfattning om det synnerligen berättigade i kravet på drägligare yttre arbetsförhållanden för ifrågakvarande medicinska högskola, och att en lösning av frågan bör ske efter enhetstankens princip.

Vad särskilt sistnämnda spörsmål angår, har i motionen II:520 och även i motionen I:333 dess berättigande eller nödvändighet dragits i tvivelsmål. Häremot stå enhälliga uttalanden av karolinska institutets lärarkollegium vid upprepade tillfällen sedan mer än tio år tillbaka och av ett flertal offentliga utredningskommissioner, andra sakkunniga myndigheter onämnda. Riksdagen vill särskilt hänvisa till den klagörande framställning av enhetstankens betydelse, som givits av lärarkollegiet i dess senaste yttrande i frågan och som finnes återgivet å sid. 30—31 i den kungl. propositionen. Då det göres gällande, att denna fråga icke är tillräckligt utredd, kan därför riksdagen ej finna, att denna mening är riktig. Olägenheterna av den nuvarande splittringen såväl som det av läkarvetenskapens utveckling betingade behovet av ett även lokalt samband mellan de olika institutionerna och klinikerna synas riksdagen tvärtom på ett auktoritativt sätt klarlagda. I jämförelse härmed måste ett blott och bart påstående i motsatt riktning, utan närmare motivering och utan stöd från sakkunnigt håll, väga lätt.

Då riksdagen från nu angivna utgångspunkt går att granska det föreliggande förslaget mera i detalj och de mot detsamma framställda invändningarna, vill riksdagen ytterligare betona, att riksdagen finner de skäl, som anförts för ett omedelbart avgörande av karolinska institutets byggnadsfråga, så starka, att riksdagen anser ett vidare undanskjutande av denna fråga icke vara försvarligt under annan förutsättning, än att någon sådan utväg anvisas, vilken klart och otvetydigt innebär ur statens synpunkt bestämda fördelar framför Kungl. Maj:ts förslag.

Mot förslaget har framför allt anmärkts, att detsamma icke tillräckligt tager sikte på möjligheterna att genom samarbete med Stockholms stad lösa lokalfrågan i syfte att dels vinna en kostnadsbesparing för statsverket, dels ock erhålla bättre garantier för ständig tillgång till ett fullgott sjukmaterial för undervisningen. I avseende härå har man särskilt erinrat om 1926 års riksdags uttalande, att vid en utredning rörande överenskommelse med Stockholms stad borde tagas i betraktande, huruvida icke i tillämpliga delar det s. k. Malmöhuslänssystemet kunde tjäna till ledning, samt velat göra gällande, att vederbörande på denna punkt icke ställt sig riksdagens anvisningar till efterrättelse.

Riksdagen vill då först med några ord beröra innebörden av detta system. Vid sjukvårdsinrättningarna i Lund är länet sjukhusägare, staten allenast bidragsgivare. Såsom å sid. 59 i propositionen anges, har staten delvis bekostat sjukhusbyggnadernas uppförande, och vid senast verkställda ny-

byggnadsarbeten hava byggnadskostnaderna bestritts till hälften av staten och till hälften av landstinget. Staten har vidare under senare år lämnat bidrag till driftskostnaderna för de vårdplatser, som upptagas av utomlänspatienter, motsvarande det belopp av sjukhusets allmänna dagskostnad, som överstiger 4 kronor 50 öre, och har därjämte svarat för kostnaderna för legosängsavgifterna för 20 procent av underhållsdagarna vid barnbördsavdelningen. Principen för statens bidrag i förevarande fall synes — yttrar departementschefen — vara den, att staten bestrider byggnads- och underhållskostnaderna för de särskilda lokaler och övriga byggnadsanordningar, som betingas av sjukhusets undervisnings- och forskningsuppgifter, samt täcker sjukhusägarens kostnader för de vårdplatser, som äro behöfliga för undervisningen men ej krävas för sjukvårdsområdets eget behov.

Riksdagen vill icke förneka, att en lösning av förevarande byggnadsfråga efter nu angivna linjer sannolikt skulle hava ställt sig ur statens synpunkt *ekonomiskt* fördelaktigare. Men riksdagen har icke kunnat finna ådagalagt, att denna väg är framkomlig utan enhetstankens uppgivande. Riksdagen har undersökt de möjligheter, som kunna tänkas erbjuda sig att till någon av stadens hittillsvarande sjukvårdsanstalter förlägga de institutioner och kliniker, som för karolinska institutets verksamhet äro erforderliga, och enligt den uppfattning, vartill riksdagen kommit vid dessa överväganden, står någon tomt, där alla dessa inrättningar med möjlighet till framtida utvidgning skulle kunna inrymmas, icke till buds. De under den offentliga diskussionen i sådant hänseende framkastade förslagen synas riksdagen icke vara av den beskaffenhet, att de kunna anses förtjänta av ett närmare övervägande och alltså utgöra tillräcklig anledning till ett uppskov med frågans avgörande. Riksdagen vill tillägga, att även om man frånginge enhetsprincipen så till vida, att karolinska institutets teoretiska institutioner förlades till annan plats än klinikerna, riksdagen håller före, att det skulle möta stora svårigheter att å någon av stadens för sjukhusinrättningar avsedda tomter finna tillräckligt utrymme för institutets kliniker och därmed sammanhörande anstalter.

Med avseende å att 1926 års sjukhuskommission i sitt betänkande icke närmare dryftat utvägen till en överenskommelse enligt Malmöhuslänslinjen torde även böra beaktas, att då kommissionen hade att taga slutgiltig ståndpunkt till frågan, 1926 års riksdags uttalande, som utgick från sjukhusbyggnadssakkunnigas förslag av år 1925, efterföljts av 1927 års riksdags beslut om upplåtande av det staten tillhöriga Norrbackaområdet, varigenom spörsmålet i så måtto kom i ett annat läge än förut, att kommissionen hade skäl att taga för givet, att frågan skulle lösas enligt enhetsprincipen och med staten såsom sjukhusföretagare. Kommissionen synes vid sådant förhållande knappast haft anledning att framlägga utredning rörande Malmöhuslänslinjen, då denna väl icke kan tänkas tillämplad under annan förutsättning, än att kommunen är tomt- och alltså också sjukhusägare.

En ytterligare omständighet, som synes utesluta möjligheten av någon annan än staten såsom sjukhusföretagare i detta fall, är garnisonssjukvårdsfrågan. Enligt riksdagens mening tala starka skäl för ett nedläggande av det nuvarande garnisonssjukhuset, vilket numera icke kan erhålla full beläggning med militära patienter. Att ersätta detta sjukhus med ett nytt särskilt militärsjukhus synes det riksdagen vara en lycklig lösning av detta sådana förhållanden synes det riksdagen vara en lycklig lösning av detta sjukvårdsproblem att samordna den militära sjukvården i Stockholm med

det nya kliniska sjukhuset, som därvid får en del av sitt platsbehov fyllt. De invändningar mot en sådan organisation, som gjorts från vissa militära myndigheter, förefalla riksdagen icke vara bärande. Och det militära sjukvårdsmaterialets användbarhet för kliniskt ändamål har vitsordats av den medicinska sakkunskapen. Om man alltså i likhet med riksdagen utgår från att den föreslagna omorganisationen bör komma till stånd, synes det riksdagen utslutet, att en dylik samorganisation skulle kunna inordnas i det kommunala sjukhusväsendet på ett sådant sätt, att såväl statens, d. v. s. de speciellt militära och undervisningens, som ock samtidigt kommunens intressen kunde i tillbörlig grad tillgodoses.

Vad angår invändningen att sjukmaterialet å det föreslagna sjukhuset ej skulle kunna förväntas bliva fullgott för undervisningen eller ej tillräckligt genom att anläggningen ej väsentligen byggde på det egna sjukvårdsområdets behov, synes riksdagen dessa farhågor ogrundade. Bebyggelsen i de trakter, där sjukhuset skulle hava sin plats, är synnerligen livlig och visar en stark tendens till ökning. Samtidigt växer det allmänna sjukvårdsbehovet i landet med stor hastighet. Av sistnämnda anledning synes det riksdagen ej heller befogat att i tillkomsten av det nya kliniska sjukhuset se ett hinder för utvecklingen av landsbygdens centrallasarett. Bägge organisationsformerna komma otvivelaktigt att hava sitt fulla existensberättigande och på erforderligt sätt komplettera varandra.

I fråga om det förslag till avtal med staden och länet, som av Kungl. Maj:t framlagts och till vilket staden anslutit sig, synes det riksdagen obestridligt att, såsom ock av departementschefen framhålles, detta avtal är för staten ekonomiskt fördelaktigare än sjukhusbyggnadssakkunnigas tidigare förslag. Enligt sistnämnda förslag torde stadens bidrag kunna uppskattas till omkring 15 300 kronor per säng; enligt nu föreliggande förslag är det 18 000 kronor. Enligt sjukhusbyggnadssakkunnigas förslag skulle staden svara allenast för halva skillnaden mellan dagskostnaden (med frånräknande av undervisningskostnaderna) och legosängsavgiften; enligt det nu framlagda förslaget kommer på staden hela denna skillnad. Jämväl i övrigt synes det nuvarande avtalsförslaget bestämmelser vara sådana, att man kan säga, att staden genom att godtaga desamma lagt i dagen sitt intresse för att icke genom överdrivna anspråk förhindra frågans avgörande. Man torde alltså med fog kunna göra gällande, att sistnämnda förslag fyller den av 1926 års riksdag uppställda fordran på ett avtal, som väsentligt bättre tillgodosåge statens intressen än sjukhusbyggnadssakkunnigas förslag.

Vad riksdagen nu senast anfört innebär emellertid icke, att riksdagen anser det föreliggande avtalsförslaget utan vidare böra godtagas. Härtill återkommer riksdagen i det följande.

I kritiken mot Kungl. Maj:ts föreliggande förslag rörande det s. k. karolinska sjukhuset har även framförts den anmärkningen, att varje utredning saknades rörande de teoretiska institutionernas byggnadsbehov och kostnaderna för beredande åt dem av nya lokaler. I anledning härav vill riksdagen framhålla, att det här gäller ett synnerligen omfattande byggnadsföretag, vilket man tänkt sig genomfört i tre olika etapper. Under hela den tid, utredningen i ämnet pågått — mera än 10 år — har det aldrig varit fråga om annat än att i första hand tillgodose klinikernas byggnadsbehov, och häremot har varken från karolinska institutets, Kungl. Maj:ts eller riksdagens sida framförts någon erinran. Även institutets teoretiska professorer hava enhälligt ställt sig på denna ståndpunkt. Det ligger i sakens natur, att fullständiga

nybyggnader för de teoretiska institutionerna komma att kräva ganska avsevärda kostnader. Men att redan nu uppgöra beräkningar för ett byggnadsföretag, som ligger så långt i framtiden som detta, torde vara skäligen meningslöst. Då de, som vid institutet bära ansvaret för den teoretiska utbildningen, samfällt förordat frågans lösning på föreslaget sätt, måste det förutsättas, att de också gjort klart för sig, att de teoretiska institutionerna tillvidare kunna hjälpa sig fram utan omfattande nybyggnader. Riksdagen kan därför icke tillmäta ovanberörda invändning någon större betydelse.

Riksdagen anser sig härmed hava bemött de väsentligaste av de invändningar, som framställts mot Kungl. Maj:ts förslag, utom vad angår själva byggnadsförslaget, sådant det föreligger i de av arkitekten C. Westman upprättade ritningarna med kostnadsförslag, ävensom avtalsförslagets innehåll i och för sig.

I fråga om byggnadsförslaget må erinras, att den av sjukhuskommissionen beräknade kostnadssumman utgör 24 339 077 kronor och att departementschefen genom uteslutning av den djurexperimentella avdelningen och emanationslaboratoriet kunnat minska detta belopp till 24 078 509 kronor. I sistnämnda summa ingå ej cancerföreningens och jubileumsfondens bidrag samt ej heller kostnaderna för vissa klinikchefers bostadshus, vilka sistnämnda kostnader äro avsedda att helt bestridas genom lån, som skulle förräntas och amorteras av inflytande hyresmedel.

Mot byggnadsförslaget hava särskilt i motionen I:341 riktats åtskilliga anmärkningar, och i motionen har påkallats uppskov med frågans avgörande, för att nytt förslag i detta avseende må kunna föreläggas riksdagen till nedbringande av kostnaderna och vinnande av en mera ändamålsenlig planläggning av byggnaderna.

Riksdagen kan visserligen icke i allo dela de i berörda motion framförda synpunkterna — sålunda synes den i motionen mot den radioterapeutiska kliniken riktade kritiken icke befogad, om hänsyn toges till utvecklingen på detta område av medicinen och nödvändigheten att planera denna del av sjukhusanläggningen så, att den motsvarar behovet för en avsevärd tid framåt — men i övrigt torde åtskilligt av vad i motionen anförts vara värt beaktande och i varje fall förtjänt att närmare övervägas. Även riksdagen har den uppfattningen, att kostnadssumman är hög, och håller före, att man med god vilja skall lyckas väsentligt nedbringa densamma. Riksdagen kan emellertid icke finna nödvändigt, att av denna anledning ett positivt avgörande i frågan uppskjutes. Enligt vad riksdagen förvissat sig om, äro de nu äskade 300 000 kronorna väsentligen avsedda för sådana förberedande arbeten — planering av tomten, väg- och ledningsarbeten m. m. — som kunna komma till utförande, oavsett hur det slutgiltiga byggnadsförslaget kommer att te sig. Riksdagen anser därför, att ett avgörande av frågan nu kan ske, oberoende av själva byggnadsförslaget. I avseende å detta vill riksdagen hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t låter verkställa en överarbetning av nämnda förslag, i syfte att kostnaderna för byggnaderna må väsentligt nedbringas. En dylik revision får givetvis icke leda till ett eftersättande av ändamålsenligheten; tvärtom är det angeläget att därvid även undersöka, om ej vissa ändringar möjligen kunna anses påkallade för att göra anläggningen bättre lämpad för sitt ändamål. Berörda överarbetning torde med hänsyn till sakens brådskande beskaffenhet böra föreläggas 1931 års riksdag.

Till frågan, huruvida det framlagda förslaget till avtal mellan staten och Stockholms stad respektive län är sådant, att det nu bör av riksdagen god-

kännas, har riksdagen ännu icke tagit ståndpunkt. Enligt riksdagens mening hade det ur statens synpunkt varit önskvärt, att staden å det nya sjukhuset tagit i anspråk vårdplatser i avsevärt större utsträckning än som skett. Härigenom skulle nämligen för staten kostnaderna för sjukhusanläggningen och dess drift givetvis komma att ställa sig billigare. Under de hittills med staden förda förhandlingarna har visserligen från stadens sida framhållits, att staden icke har något egentligt intresse av Norrbackasjukhuset såsom förlägningsplats för en del av sin sjukvård. Men riksdagen kan icke frigöra sig från tanken, att nya överväganden av denna sak möjligen skulle kunna giva ett annat resultat. Staden står vederligen för närvarande inför nödvändigheten att på flera av sina sjukvårdsinrättningar, bl. a. det Norrbackaområdet relativt närbelägna Sabbatsberg, företaga omfattande ny- och ombyggnader. Enligt riksdagens tanke borde det icke vara uteslutet, att staden vid nya förhandlingar kunde finna med sin fördel förenligt att i samband med inskränkning av sin sjukvårdsverksamhet på en eller annan av sina nuvarande sjukvårdsinrättningar belägga ett större antal platser på det blivande kliniska sjukhuset å Norrbackaområdet. Med hänsyn till vad nu anförts, synes det riksdagen, att då i allt fall en överarbetning av byggnadsförslaget av riksdagen förutsatts, jämsides med denna överarbetning nya underhandlingar i ämnet lämpligen borde upptagas med staden, så att bägge dessa frågor kunde samtidigt på nytt föreläggas 1931 års riksdag. Vid sådant förhållande torde det icke vara tillrådligt, att riksdagen nu fastslår omfattningen av första etappens utbyggnader utan läser härmed böra anstå till nästkommande riksdag, då detta spörsmål uppenbarligen måste bedömas med hänsyn tagen till resultatet av de nya förhandlingarna med staden. Detsamma gäller naturligtvis även frågorna om byggnadsföretagets finansiering och beviljandet av för anläggningen erforderligt totalbelopp. Däremot torde vad riksdagen nu beslutat icke utgöra hinder för ett godkännande vid denna riksdag av Kungl. Maj:ts förslag i övrigt, vilket riksdagen anser sig böra bifalla.

Under åberopande av vad sålunda anförts anmälde riksdagen, att riksdagen *dels* beslutat

1) att ett nytt kliniskt sjukhus, benämnt karolinska sjukhuset, samt nya lokaler för karolinska institutets teoretiska institutioner skulle uppföras å det s. k. Norrbackaområdet, vilket av 1927 års riksdag för ändamålet upplåtits;

2) att det nuvarande garnisonssjukhuset i Stockholm skulle sammanslås med karolinska sjukhuset i huvudsaklig överensstämmelse med de allmänna grunder, som av chefen för försvarsdepartementet i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 mars 1930 förordats; samt

3) att de av chefen för ecklesiastikdepartementet i samma statsrådsprotokoll omförmälda åtgärderna för Norrbackaområdets ianspråktagande för markutbyte och för reglering av tomtgränsen skulle vidtagas;

dels ock till förberedande arbeten för karolinska sjukhuset anvisat för budgetåret 1930/1931 ett extra reservationsanslag av 300 000 kronor, av vilket belopp högst 30 000 kronor finge disponeras för förberedande arbeten för en ny vanförestalt å Norrbackaområdet.

Härjämte anhöll riksdagen i samma skrivelse, att Kungl. Maj:t täcktes

dels låta verkställa och till 1931 års riksdag framlägga en överarbetning av föreliggande förslag till byggnader för karolinska sjukhuset, i syfte att kostnaderna för byggnaderna måtte avsevärt nedbringas, dels ock låta upptaga nya förhandlingar med Stockholms stad rörande samarbete för sjukhusets uppförande och drift, i syfte att staden måtte å sjukhuset belägga ett större antal platser än enligt det nu förevarande avtalsförslaget samt för 1931 års riksdag framlägga det förslag, vartill dessa förhandlingar kunde giva anledning.

Med föranledande av riksdagens nämnda skrivelse uppdrog Kungl. Maj:t genom beslut den 14 juli 1930 åt en kommission att *ej mindre* upptaga nya förhandlingar med Stockholms stad rörande samarbete för karolinska sjukhusets uppförande och drift, i syfte att staden måtte å sjukhuset belägga ett större antal platser än enligt det förevarande avtalsförslaget, *än även* verkställa en överarbetning av föreliggande förslag till byggnader för sagda sjukhus, i syfte att kostnaderna för byggnaderna måtte avsevärt nedbringas; och skulle nämnda förhandlingar och överarbetning — vilka kommissionen hade att slutföra i så god tid att på desamma grundat förslag kunde föreläggas 1931 års riksdag — verkställas i huvudsaklig överensstämmelse med de synpunkter, som av riksdagen i dess nämnda skrivelse framhållits.

Med skrivelse den 28 november 1930 framlade härefter 1930 års sjukhuskommission betänkande och överarbetat förslag rörande uppförande av karolinska sjukhuset m. m. ävensom av arkitekten Westman upprättade förslagsritningar m. m. till sjukhuset.

Sedermera har sjukhuskommissionen med skrivelse den 22 december 1930 överlämnat ett av ingenjören C. H. Cederström till sjukhuskommissionens ordförande överlämnat, den 29 november 1930 dagtecknat granskningsutlåtande rörande karolinska sjukhuset.

Över sjukhuskommissionens betänkande hava yttranden avgivits den 15 januari 1931 av medicinalstyrelsen, den 21 januari 1931 av kanslern för rikets universitet, efter hörande av karolinska institutets lärarkollegium, samt den 4 februari 1931 av byggnadsstyrelsen.

Den överenskommelse med representanter för Stockholms stad och län, som preliminärt träffats av 1926 års sjukhuskommission och som, bortsett från erinringar på vissa punkter, godkänts av stadens och länets myndigheter, innehöll, bland annat, att av sjukhusets vårdplatser 315 skulle avses för sjuka från Stockholms stad och 110 för sjuka från Stockholms län.

Riksdagen tog, såsom tidigare omförmälts, vid sin behandling av frågan om karolinska sjukhuset icke någon definitiv ställning till avtalsförslaget, enär det enligt riksdagens mening vore önskvärt, att först en undersökning ägde rum, huruvida icke staden vore villig att å sjukhuset taga i anspråk ett större antal platser än de överenskomna 315.

Efter erinran härom framhåller 1930 års sjukhuskommission i sitt betänkande, att, innan kommissionen inlät sig på förhandlingar med staden på denna punkt, det gällde för kommissionen att för sig klargöra, vad som härutinnan ytterligare kunde erbjudas staden utan att frångå den princip, som legat till grund för 1926 års sjukhuskommissions förslag och som av såväl Kungl. Maj:t som riksdagen måste anses godkänd genom 1930 års proposition och riksdagsbeslut, nämligen att sjukhuset skulle uppföras såsom en statens anläggning och icke erhålla annan eller större omfattning, än som betingades av den medicinska undervisningens behov. Från denna utgångspunkt kunde det icke ifrågakomma att utöka det totala antalet vårdplatser å sjukhuset eller att göra några mera genomgripande ändringar i fråga om platsernas fördelning på de olika klinikerna. Då vidare någon rubbning i fråga om de för länet avsedda platserna givetvis icke kunde ske samt beträffande garnisonsplatserna och de enskilda vårdplatserna, vilka senare för övrigt icke inverka på den statsfinansiella sidan av frågan, det beräknade sängantalet måste betraktas såsom ett minimum, kom frågan att gälla, huruvida det vore möjligt att till stadens förmån reducera antalet sängar för »landet i övrigt». Kommissionen fortsätter härefter:

Antalet platser för landet i övrigt skulle enligt 1926 års sjukhuskommissions, av Kungl. Maj:t härutinnan godkända förslag utgöra 204. — Kommissionen har ansett försvarligt att, om någon minskning av antalet platser för landet i övrigt skulle ske, denna finge göras med avseende å de medicinska och kirurgiska avdelningarnas 55 reservplatser. Dessa 55 platser har kommissionen alltså funnit sig kunna erbjuda staden utöver de förut överenskomna 315 platserna.

Efter det kommissionen kommit till detta resultat, upptogos med representanter för Stockholms stad förhandlingar i ämnet. Såsom delegerade för staden hade stadskollegiet utsett ledamöterna av Stockholms stads sjukhuskommitté direktören C. Juhlin-Dannfelt, borgarrådet Wictor Karlsson, ledamoten av försäkringsrådet Olof Carlsson och överläkaren doktor Samuel Hybbinette. Sedan frågan förehafts till principiell överläggning, ingåvo sedermera stadens delegerade till svar å det av kommissionen framställda erbjudandet en skrivelse, däri meddelades, att sjukhuskommittén för sin del icke kunde tillstyrka någon som helst utökning av det antal platser vid rikssjukhuset, som staden åtagit sig att bekosta.

Kommissionen har vidare meddelat, att, ehuru kommissionen uppfattat 1930 års riksdags beslut om karolinska sjukhuset såsom innebärande ett bestämt godtagande av principen, att staten å detta undervisningssjukhus skall hava företagarens ställning, från kommissionens sida likväl under förhandlingarna med stadens representanter framstälts den frågan, huruvida staden kunde tänkas vara villig att, i stället för att fullfölja sina planer om utbyggande eller nyanläggningar på annat håll, exempelvis vid Sabbatsbergs sjukhus, nedlägga sin sjukvårdsverksamhet därstädes

och flytta den till ett sjukhus på Norrbackaområdet, där sedermera staten skulle få inhysa den kliniska undervisningen. På denna fråga avgavs emellertid ett klart nekande svar under återopande av ungefär de skäl, som finnas anförda i ovanintagna skrivelse.

Kommissionen fortsätter härefter:

Sedan sålunda de av riksdagen och Kungl. Maj:t anbefallda förhandlingarna med Stockholms stad givit ett negativt resultat, har kommissionen, oaktat detta, formellt sett, icke föll inom ramen för kommissionens uppdrag, ansett sig böra undersöka, om ej från Stockholms läns sida intresse kunde föreligga för övertagande av ett större antal platser än de 110, som länet förbehållit sig. Kommissionen inledde därför underhandlingar i ämnet med sjukvårdsavdelningen av landstingets förvaltningsutskott och framställde till avdelningen samma erbjudande om ytterligare 55 platser, som förut gjorts staden.

Efter att vid ett sammanträde muntligen hava dryftat saken med sjukvårdsavdelningens ledamöter har kommissionen från förvaltningsutskottet erhållit meddelande, att förvaltningsutskottet icke ansåge sig kunna föreslå landstinget att fast teckna ytterligare sängplatser å karolinska sjukhuset utöver enligt preliminärt avtal redan disponerade 110 platser, vilka torde få anses fylla det merbehov av sjukvårdsplatser för specialvård samt för kirurgisk och medicinsk behandling, varav dels länet som helhet, dels den Stockholm närmast belägna sjukvårdsrayonen kunde vara i behov.

Departementschefen har för egen del anført:

»Såsom av den lämnade redogörelsen framgår, hava omfattande undersökningar och förhandlingar förts såväl med Stockholms stad som med Stockholms län i syfte att staden och länet måtte belägga ett större antal platser på det blivande sjukhuset än det för 1930 års riksdag framlagda avtalsförslaget innebar. Dessa förhandlingar hava emellertid lämnat negativt resultat. I likhet med 1930 års sjukhuskommission måste jag finna det beklagligt, att det ej varit möjligt att vinna vad riksdagen åsyftade i nu förevarande hänseende. Jag nödgas sålunda inskränka mig att, i anslutning till min företrädares i statsrådsämbetet till statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 mars 1930 gjorda uttalanden på denna punkt (Kungl. Maj:ts proposition till 1930 års riksdag, nr 232, sid. 86—90) hemställa, att det förslag till avtal mellan staten å ena, samt staden respektive länet, å andra sidan, som i propositionen till 1930 års riksdag förordades, måtte godkännas av riksdagen.»

1930 års sjukhuskommission framhåller ifråga om överarbetningen av förslaget till byggnader för karolinska sjukhuset inledningsvis i sitt betänkande, att den allvarligt bemödat sig att efterkomma riksdagens önskan om kostnadernas nedbringande. Detta har också, enligt kommissionens mening lyckats i en omfattning, som måste sägas vara betydande. Totalkostnaden för sjukhusets uppförande i första etappen har sålunda, som senare skall påvisas, nedbragts från 24 078 509 kronor till 21 319 050

kronor eller alltså med 2 759 459 kronor. Kostnadsminskningen har uppnåtts genom vissa ändringar i planläggningen, begränsningar av åtskilliga utrymmen och förenklingar i byggnadssättet. I vissa fall har den förnyade granskningen givit kommissionen tillfälle att vidtaga en del rättelser och ändringar, som medfört viktiga förbättringar.

Kommissionen framhåller vidare, att kommissionen enligt riksdagens önskan jämväl tagit under närmare övervägande de anmärkningar mot 1926 års sjukhuskommissions förslag (av 1930 års sjukhuskommission betecknat med »1928 års förslag»), som i den vid 1930 års riksdag väckta motionen I: 341 framförts och som icke av riksdagen själv avvisats såsom obefogade. Dessa anmärkningar hava bemötts av professorerna Gösta Forssell och Einar Key i till kommissionen inlämnade promemorior, vilka kommissionen fogat såsom bilagor till sitt betänkande och till vilka kommissionen hänvisar. Såvitt kommissionen kunnat finna, hava professorerna Forssell och Key i dessa promemorior visat, att den i berörda motion framförda kritiken till övervägande delen antingen grundar sig på missuppfattning av 1928 års förslag eller är, sakligt sett, ohållbar. I vissa hänseenden hava dock i motionen gjorda erinringar ansetts befogade och föranlett ändringar i förslaget.

I detta sammanhang framhåller kommissionen, att de vidtagna ändringarna i 1928 års förslag skett i samråd med och godkänts av vederbörande klinikefer utom professor I. Holmgren, som avböjt att taga del av ändringsförslagen under hänvisning till sina inlägg i riksdagen. Såvitt angår garnisonsavdelningarna, apoteket och tandvårdsavdelningen, har ändringsförslaget granskats och godkänts av arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse.

Enligt vad kommissionen vidare meddelat hava av kommissionen vidtagna inskränkningar i radioterapeutiska kliniken (Konung Gustaf V jubileumsfond) verkställt i samråd med representanter för jubileumsfonden och för cancerföreningen.

Kommissionen lämnar härefter en allmän översikt över de besparingsåtgärder, som kommissionen föreslår. Kommissionen framhåller därvid, att den vid sin överarbetning av 1928 års förslag till förnyad prövning upptagit såväl planen för byggnadernas gruppering som använda byggnadstyper och inre byggnadsanordningar och underkastat varje särskild byggnad en detaljerad granskning i syfte att utröna, huruvida en kostnadsminskning vore möjlig och dessutom större ändamålsenlighet kunde ernås.

Kommissionen redogör härefter för av kommissionen företagna åtgärder för koncentration och minskning av byggnadsvolymen och anför därvid:

Kommissionen har av förut anförda skäl icke ansett sig böra öka höjden av huvudkomplexets södra länga utöver de sex våningar, som upptagits i 1928

års förslag. Sidopartierna av norra längan hava sänkts från sju till sex våningars höjd för att nedbringa byggnadskostnaderna på sätt som nedan i samband med redogörelse för personalbostäderna skall nämnas. En koncentring av byggnadssättet med ökad byggnadshöjd har emellertid kunnat äga rum genom omarbetning av den längst åt öster belägna delen (N) av norra längan, som inrymmer den obstetrisk-gynekologiska klinikens operations- och förlossningsavdelningar samt en del underläkar- och kandidatrum. Denna flygel har väsentligt förminskats i horisontell led och i stället påbyggt.

Inom den radioterapeutiska kliniken (III) har en stark koncentration av byggnaden ägt rum, i det att grundytan väsentligt förminskats men byggnaden samtidigt uppförts till större höjd. Vårdavdelningarna, som förut anbragts i en norra och en södra länga, hava nu samtliga förlagts i den södra längan, som uppförts till fem våningars höjd. Samtidigt hava klinikens övriga partier uppförts till tre våningars höjd. Härigenom har en avsevärd kostnadsbesparing kommit till stånd.

Den patologiska institutionens byggnad (IV), tvättbyggnaden (VIII Q) och den med pannhuset (VIII O) förenade verkstadsbyggnaden hava minskats i volym. Köksbyggnaden (VIII R) har sänkts med en våning genom utbrytande av en till personalbostäder inredd våning.

Vattentornet har slopats och ersatts med en hydroforanläggning, vilket medfört kostnadsminskning.

Lokalerna för sjukvårdspersonalens bostäder hava underkastats en grundlig revision. Flerstädes såväl inom huvudkomplexet som inom den radioterapeutiska kliniken voro såsom reserv för framtida utvidgning personalrum inlagda inom avdelningarna eller i deras närhet. Bland annat var sålunda en hel våning inlagd i den norra längans mittparti (IL) inom huvudkomplexet. Dessa personalrum, som draga relativt stor kostnad, då de uppföras inom klinikbyggnaden, hava flyttats till det stora personalhuset (VII U) inom entrékomplexet. Dit hava även förflyttats de personalbostäder, som förut förlagts inom köksbyggnaden. Enligt 1928 års förslag skulle en del av den radioterapeutiska klinikens personalbostäder förläggas i ett eget personalhus invid nämnda klinik. Hela detta hus har slopats från byggnadsplanen, och även denna personal har förlagts till entrékomplexet.

Byggnaden för manlig gift och ogift personal (IX), vilken är belägen invid uppfartsvägens fortsättning åt väster, har något förskjutits för att lämna bättre plats för eventuell senare utbyggnad och har uppförts med ytterligare en våning för att inrymma tre vaktmästarbostäder, som flyttats från den patologiska institutionens byggnad, samt eldarbostäder, förut belägna i ovan nämnda verkstadsbyggnad.

1928 års förslag upptog tre byggnader med bostadslägenheter för sjukhusets direktör och för vissa överläkare (X), med två bostadslägenheter i varje hus. I föreliggande förslag hava för detta ändamål i stället planerats två bostadshus med tre lägenheter i varje hus. Golvytan har därjämte betydligt minskats i dessa bostadshus.

Den enda byggnad, som ej berörts av förändringar, är entrébyggnaden (VII T), genom vilken infarten till anläggningen går. Byggnaden för jubileumsfondens forskningsavdelningar (III X), som ej bekostas av staten, har ej heller undergått förändring på annat sätt, än att den genom den radioterapeutiska klinikens koncentring och något ändrade läge förskjutits till en längre norr ut belägen plats.

Till närmare belysande av omfattningen av de av kommissionen ifråga-

satta besparingsåtgärderna framlägger kommissionen vissa uppgifter rörande den av besparingsåtgärderna medförda minskningen av sjukhusbyggnadernas kubikinnehåll.

Enligt 1928 års förslag utgjorde det totala kubikinnehållet av första etappens byggnader 451 493 m³. Motsvarande siffra för kommissionens nu föreliggande förslag (i nedanstående tablå kallat 1930 års förslag) är 399 053 m³. Minskningen uppgår alltså till 52 440 m³ eller omkring 11 % av 1928 års kubiksiffra.

Ehuru i det nu föreliggande förslaget ej föreslås någon ändring beträffande omfattningen av första byggnadsetappen, ifrågasätter sjukhuskommissionen i sammanhang med framläggande av kostnadsberäkningarna, om icke en undersökning borde komma till stånd för utrönande av huruvida icke en psykiatrisk klinik borde uppföras redan i första etappen. Kommissionen framhåller, att den av kommissionen i kostnadsberäkningarna angivna sängkostnaden kan ytterligare nedbringas genom att redan i den första etappen medtaga flera kliniker än som i 1928 års förslag förutsattes och att bland de kliniker, som härvid främst borde komma i fråga, vore den psykiatriska och den pediatrika kliniken.

Departementschefen har anfört:

»I enlighet med det av 1930 års riksdag gjorda uttalandet har sjukhuskommissionen haft att vid överarbetningen av det för 1930 års riksdag framlagda förslaget angående uppförande av nytt kliniskt sjukhus i Stockholm söka genomföra en minskning av kostnaderna för sjukhusbyggnaderna utan eftersättande av deras ändamålsenlighet eller eventuellt med ökande av sjukhusanläggningens lämplighet för sin uppgift. Såvitt jag kunnat finna, måste sjukhuskommissionen anses hava med det nu föreliggande överarbetade förslaget, enligt vilket kostnaderna på sätt framgår av de i det följande återgivna kostnadsberäkningarna nedbringats med 2 759 459 kronor, nått ett så gynnsamt resultat, som det överhuvudtaget torde vara möjligt att vinna, därest sjukhuset skall kunna på ett tillfredsställande sätt fylla sin dubbla uppgift såsom sjukvårdsinrättning och högskola för utbildning av läkare.

Såsom av den härovan lämnade redogörelsen framgår, innebär det nu föreliggande förslaget i fråga om omfattningen av den första etappen icke någon ändring av vad som föreslagits i propositionen till 1930 års riksdag. Sjukhuskommissionen har emellertid uttalat som önskvärt, att frågan om uppförande av den psykiatriska kliniken i första byggnadsetappen borde göras till föremål för närmare utredning, ett önskemål, som understrukits av såväl medicinalstyrelsen som karolinska institutets lärarkollegium. Vad sjukhuskommissionen anfört synes mig värt beaktande, och har jag för avsikt att låta närmare utreda denna fråga. En utredning på denna punkt får dock givetvis ej fördröja sjukhusbyggets igångsättande. Skulle den av mig tillämnade utredningen giva vid handen, att jämväl den

psykiatriska kliniken bör medtagas i första etappen torde intet hinder föreligga, att riksdagen under byggnadstiden fattar beslut därom.

Jag erinrade nyss, att förslaget ifråga om omfattningen av första etappen icke innebär någon ändring i förhållande till 1930 års förslag. Båda förslagen upptaga sålunda särskild tvättinrättning. Emellertid vill jag omnämna, att fråga uppkommit angående samgående för karolinska sjukhuset i en av Stockholms stad för samtliga sjukhus i staden planerad gemensam tvättinrättning. Spörsmålet härom tarvar dock en närmare undersökning, som jag anser snarast böra igångsättas. Jag vill dock ej, innan resultatet av denna undersökning föreligger, förorda, att den för karolinska sjukhuset beräknade tvättinrättningen nu uteslutes ur det föreliggande förslaget. Skulle utredningen giva vid handen, att en särskild tvättinrättning för karolinska sjukhuset icke skulle befinnas erforderlig, lär tillfälle beredas att under byggnadstiden efter framställning till riksdagen vidtaga härav betingade ändringar i nu föreliggande byggnadsprogramms omfattning och därmed sammanhängande kostnadsberäkningar.

Den av 1930 års sjukhuskommission åvägabragta kostnadsminskningen har uppnåtts genom vissa ändringar i planläggningen, begränsningar av åtskilliga utrymmen och förenklingar i byggnadssättet. Såsom framgår av kommissionens förslag, har kommissionen från det förra programmet borttagit vissa reservlokaler, vilka tänkts komma att erfordras först längre fram i tiden. Emellertid torde de besparingar, kommissionen vidtagit, väsentligen hänföra sig till åtgärder, som innebära faktiska nedskärningar av de förut beräknade kostnaderna. Då den av kommissionen uppnådda kostnadsminskningen synes mig hava ernåtts, utan att byggnadernas ändamålsenlighet försämrats, anser jag mig böra förorda det av kommissionen framlagda förslaget. De mindre detaljerinringar, som gjorts av de i ärendet hörda myndigheterna, synas mig böra bliva föremål för omprövning vid uppgörande av de definitiva ritningarna. Det torde böra ankomma på den byggnadskommitté, som jag ämnar föreslå skola tillställas för handhavande av karolinska sjukhusets nybyggnad, att ytterligare utreda hithörande förhållanden. I sitt utlåtande över det nu föreliggande förslaget har byggnadsstyrelsen ifrågasatt, huruvida icke borde tagas under övervägande, om företaget skulle omhänderhavas av byggnadsstyrelsen i samråd med representanter för medicinsk sakkunskap. Med hänsyn till byggnadsföretagets stora omfattning anser jag det dock både nödigt och lämpligt, att en särskild byggnadskommitté handhar denna byggnadsfråga.

Jag vill framhålla, att denna byggnadskommitté torde böra bestå av ett lämpligt antal av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, representerande ekonomiska, medicinska och byggnadstekniska synpunkter, vartill torde böra komma en representant för vardera Stockholms stad och Stockholms län. Härjämte bör i kommitténs arbeten deltaga en representant för armé-

förvaltningens sjukvårdsstyrelse och en av jubileumsfondens styrelse utsedd representant i vad avser dem berörande byggnadsfrågor. För kommitténs verksamhet bör gälla särskild av Kungl. Maj:ts fastställd instruktion. Byggnadskommittén torde antingen själv eller genom ett särskilt arbetsutskott hava att såväl tekniskt som ekonomiskt omhändervä de arbeten, som äro förenade med planläggningen och utförandet av karolinska sjukhuset. Kommittén bör sålunda ombesörja upprättande av definitiva ritningar, kostnadsförslag och arbetsplan samt underställa desamma Kungl. Maj:ts prövning. Mindre ändringar i den fastställda planen torde, därest de icke medföra ökade kostnader, kunna företagas av kommittén. Kommittén bör vidare äga rätt att anställa arkitekt, sekreterare, kassaförvaltare, kontrollanter och övrig för dess verksamhet erforderlig personal.

Samtliga utgifter för den nu förordade byggnadskommitténs verksamhet böra bestridas av de för sjukhusanläggningen beviljade medlen. Jag vill härvid erinra, att, såsom framgår av vad kommissionen anfört (sid. 41 och sid. 44, överst i det följande), dessa kostnader inräknats i den av kommissionen beräknade totalkostnaden.»

Beträffande de företagna kostnadsberäkningarna lämna 1930 års sjukhuskommission följande redogörelse:

Vid beräkningen av kostnaderna för karolinska sjukhusets uppförande enligt det nu överarbetade förslaget har kommissionen utgått från samma priser, som lågo till grund för beräkningarna i 1928 års förslag. Härigenom underlättas en jämförelse med detta förslag, och dessutom torde i och för sig icke tillräcklig anledning kunna anses föreligga att vid ifrågavarande beräkningar tillämpa andra beräkningsgrunder. Visserligen har, sedan 1928 års förslag utarbetades, en viss prisstegring inträtt å lednings- och måleriarbeten, under det att priset å vissa materialier minskats. Med hänsyn härtill, och då det gäller ett byggnadsföretag sådant som det här förevarande, där byggnadsperioden kommer att sträcka sig över en avsevärd tidrymd, har kommissionen icke ansett det vara nödvändigt att räkna med dylika mer eller mindre tillfälliga fluktuationer i prisnivån i vidare mån, än att kommissionen vid beräkningen av den erforderliga anslagssumman avrundat denna uppåt från 21 319 050 kronor till 21 400 000 kronor.

Enligt ovan angivna, av kommissionen verkställda beräkningar skulle totalkostnaden för utförande av det överarbetade förslaget komma att, efter avdrag av på jubileumsfonden och cancerföreningen belöpande andel samt med frånräknande av kostnaden för de två bostadshusen för sjukhusets direktör m. fl., uppgå till 21 319 050 kronor.

Här nedan lämnas en sammanställning av byggnadskostnaderna enligt nu föreliggande förslag. Till jämförelse har återgivits motsvarande sammanställning enligt 1928 års förslag. Med hänsyn till att Kungl. Maj:ts förslag till 1930 års riksdag icke upptog den pediatrika kliniken och den djurexperimentella avdelningen samt emanationslaboratoriet, hava kostnaderna för dessa institutioner jämte å desamma belöpande andelar i kostnaderna för vägar, huvudrörledning m. m. ej heller här medtagits. Kostnaderna för bostadshus åt sjukhusets direktör m. fl. äro ej medräknade. I sammanställ-

ningarna har ej, såsom skedde i 1926 års sjukhuskommissions betänkande, särskilt för sig under varje huvudrubrik upptagits det allmännas andel i jubileumskliniken; i stället har i en post avdragits det totalbelopp, som enligt de olika förslagen avgår för jubileumsfondens och cancerföreningens del.

De båda sammanställningarna te sig på följande sätt:

	1928 års förslag	1930 års förslag
Byggnadskostnader	Kr. 16 209 400:—	13 709 327:—
Kostnad för panncentral, uppvärmnings- och ventilationsanläggningar, desinfektions-, steriliserings- och maskintvättanläggningar med tillbehör	» 3 374 850:—	3 248 850:—
Huvudrörledningar för pumpvarmvatten, ånga, kondensvatten, gas, kall- och varmvatten	» 487 300:—	512 050:—
Spillvatten- och dagvattenledningar med rörgravar utanför tomten	» 98 000:—	98 000:—
Spillvatten- och dagvattenledningar med rörgravar inom tomten jämte övriga rörgravar	» 162 000:—	143 100:—
Köksanläggning	» 164 550:—	164 550:—
Elektrisk belysnings- och kraftanläggning, his-sar, elektrisk svagströmsanläggning, åsk-ledare och rikstelefonanläggning	» 1 435 050:—	1 448 450:—
Kylanläggning	» 180 000:—	180 000:—
Väg utanför tomten	» 465 000:—	418 000:—
Vägar inom tomten, terrasserings m. m.	» 846 800:—	561 000:—
Tomtens iordningställande	» 230 000:—	200 000:—
Stängsel och grindar	» 45 000:—	45 000:—
Administration, arvoden och oförutsedda utgifter	» 2 132 388:—	1 865 388:—
	<u>Kronor 25 830 338:—</u>	<u>22 598 715:—</u>
Avgår för jubileumsfondens del	Kr. 1 751 829:—	1 274 665:—
	<u>Kronor 24 078 509:—</u>	<u>21 319 050:—</u>

Av förestående sammanställningar framgår, att den genom förut omtalade inskränkningar och övriga förändringar vunna besparingen uppgår till ett belopp av 2 759 459 kronor. Bostäderna för sjukhusets direktör m. fl. kostade enligt 1928 års förslag 606 258 kronor. Motsvarande kostnad utgör enligt det överarbetade förslaget 486 000 kronor. Medräknas även denna kostnadsminskning stiger besparingen till 2 879 717 kronor.

Om totalkostnaden enligt nu föreliggande förslag, 21 319 050 kronor, fördelas på sjukhusets 843 vårdplatser, blir kostnaden per vårdplats 25 289 kronor. Erinras må, att motsvarande siffra enligt 1928 års förslag utgjorde 28 563 kronor och enligt Alternativ I av det s. k. Gärdesförslaget 28 163 kronor.

Sjukhuskommissionen har vidare belyst frågan om kostnaderna för karolinska sjukhuset i jämförelse med vanliga sjukhus och därvid lämnat följande tablå över kostnaden för olika lokaler och arbeten vid karolinska sjukhuset utöver vid vanliga sjukhus gängse.

Undervisningslokaler:

inom huvudkomplexet	24 204 m ² à kr. 47:78 =	1 156 462	
inom radioterapeutiska kliniken	4 975 » » » 49:23 =	244 920	
inom patologiska institutonen	10 200 » » » 51:87 =	529 740	
Diverse bostäder inom entrékomplexet	4 870 » » » 49:11 =	239 165	
Diverse bostäder för gift och ogift personal	1 140 » » » 51:83 =	59 088	2 229 375

Ökning av kliniklokaler på grund av undervisning:

inom huvudkomplexet	15 023 m ² à kr. 47:78 =	717 798	
inom radioterapeutiska kliniken	736 » » » 49:23 =	36 064	
inom entrékomplexet	759 » » » 50:71 =	38 489	
Diverse lokaler, korridorer, trappor, hissar m. m.	7 000 » » » 47:78 =	334 460	1 126 811

Ökning av polikliniklokaler:

inom huvudkomplexet	9 214 m ² à kr. 47:78 =	440 245	
inom radioterapeutiska kliniken	477 » » » 49:23 =	23 482	463 727
Samtliga ovannämnda lokalers del i ångpannehuset		294 742	4 114 655

För garnisonens administrationslokaler:

inom huvudkomplexet	2 304 m ² à kr. 47:78 =	110 851	
Garnisonens del i apotek samt apoteksförråd i entrékomplexet	1 853 » » » 50:71 =	93 965	
Del i ångpannehus		15 589	220 405

Lokaler inom kök, tvätt- och ångpannehus,

vilkas storlek beräknats med hänsyn till framtida utvidgning av sjukhuset.

Reserv i kök	225 000	
» » tvätt och förråd	110 000	
» » ångpannehus	125 000	460 000

Härtill kommer

<i>Arbeten utom tomten</i> (vägar och ledningar) 516 000		
+ 9 % för administration, arvoden m. m.		562 440
<i>Halva kostnaden</i> för inre vägar, planeringar, tomtens iordningställande + 9 %		414 745
¹ / ₅ av <i>kostnaden</i> för kulvertar, huvudrörledningar, spillvattenledningar, elektriska huvudledningar + 9 % (utgörande samma del i kostnaden som summan av ovan angivna kuber utgör del i totala kuben)	173 500	1 150 685
	<u>Summa kronor</u>	<u>5 945 745</u>

Från totalkostnaden, 21 319 050 kronor, bör alltså vid en jämförelse med kostnaden för uppförande av ett icke kliniskt sjukhus avräknas 5 945 745 kronor.

Återstoden, 15 373 305 kronor, utgör det belopp, som vid en dylik jämförelse bör upptagas för karolinska sjukhusets del. Vid fördelning av denna summa på de 843 vårdplatserna erhålles en sängkostnad av 18 236 kronor. Denna sängkostnad torde icke kunna anses hög för ett modernt sjukhus av denna omfattning.

I detta sammanhang vill kommissionen framhålla, att då Stockholms stads sjukhuskommitté i sin i andra kapitlet här ovan återgivna skrivelse gör gällande, att stadens självkostnad per vårdplats vid blivande utbyggnad »snarare under- än överstiger 10 000 kronor», härmed tydligen avses vårdplatser, som erhållits genom tillbyggnad till redan förefintliga sjukhusanläggningar, i vilket fall kostnaden naturligtvis alltid ställer sig avsevärt lägre än vid ren nybyggnad.

Som redan tidigare i samband med frågan om de i första byggnads-etappen ingående byggnaderna meddelats, har sjukhuskommissionen i detta sammanhang framhållit, att den av kommissionen angivna sängkostnaden kan ytterligare nedbringas genom att redan i den första etappen medtaga flera kliniker än som i 1928 års förslag förutsattes, då nämnda kostnad sjunker i den mån som antalet vårdplatser ökas.

I fråga om sjukhusbyggnadsföretagets finansiering anför sjukhuskommissionen:

I fråga om byggnadsföretagets finansiering har kommissionen ansett sig böra utgå från de beräkningsgrunder, som chefen för ecklesiastikdepartementet funnit sig böra följa i propositionen till 1930 års riksdag. Med hänsyn härtill tarvas allenast en omräkning i anledning av den minskning i kostnadssumman, som den av kommissionen verkställda överarbetningen av byggnadsförslaget medfört.

Totalkostnaden för den första byggnads-etappen, frånsett den del, som skall bekostas av jubileumsfonden samt kostnaden för bostadshuset för sjukhusets direktör m. fl., utgör enligt det överarbetade förslaget 21 319 050 kronor, vilket belopp kommissionen ansett sig böra avrunda uppåt till 21 400 000 kronor.

Härifrån skola till en början avgå stadens och landstingets bidrag, tillhoppa 7 540 000 kronor. Vidare skola kostnaderna för de 106 enskilda vårdplatserna bestridas genom upptagande av lån att förräntas och amorteras genom inflytande vårdavgifter. Enligt vederbörande departementschefs uttalande i propositionen skola dessa platser deltaga i byggnadskostnaderna med ett belopp, motsvarande den genomsnittliga kostnaden per vårdplats för hela sjukhuset, d. v. s. med 18 236 kronor per säng. Deras bidrag skulle alltså utgöra ($106 \times 18\,236 =$) 1 933 016 kronor, vilket belopp jämväl bör avräknas från totalkostnaden. Återstående beloppet, 11 926 984 kronor, skulle utgöra statens kostnader för karolinska sjukhuset. Motsvarande kostnad enligt Kungl. Maj:ts proposition till 1930 års riksdag var 14 213 505 kronor.

Med den i propositionen angivna byggnadstiden av omkring 8 år synes byggnadskostnaden lämpligen böra fördelas enligt följande tablå.

Tablå öfver erforderliga belopp under byggnadstiden och deras fördelning.

Byggn. år	Anslag från riksdagen	Anslag från Stockholms stad	Anslag från Stockholms län.	Genom lån (106 enskilda vårdpl.)	Summa
1	300 000 ¹	—	—	—	300 000
2	1 500 000	—	—	—	1 500 000
3	1 900 000	1 100 000	400 000	350 000	3 750 000
4	1 900 000	1 100 000	400 000	350 000	3 750 000
5	1 900 000	1 100 000	400 000	350 000	3 750 000
6	1 900 000	1 100 000	400 000	350 000	3 750 000
7	1 900 000	1 270 000	270 000	350 000	3 790 000
8	626 984	—	—	183 016	810 000
	11 926 984	5 670 000	1 870 000	1 933 016	21 400 000

Då det är möjligt, att en kortare byggnadstid än 8 år kan medföra vissa besparingar i byggnadskostnaderna, synes frågan härom förtjänt att tagas under öfvervägande.

De sålunda av 1930 års sjukhuskommission företagna kostnadsberäkningarna ävensom det av kommissionen framlagda finansieringsförslaget hava av de i ärendet hörda myndigheterna närmare berörts allenast av byggnadsstyrelsen, som därvid anfört följande:

Enligt styrelsens uppfattning är den besparing, som vunnits genom minskning av byggnadsvolymen, den verkliga vinsten av den gjorda överarbetningen av 1928 års förslag.

En sänkning av vissa à-priser i förhållande, till 1928 års förslag synes styrelsen knappast motiverad, så mycket mindre som kostnaderna redan enligt 1928 års förslag i flera avseenden voro knappt beräknade. Av den inom styrelsen verkställda detaljgranskningen av kostnadsberäkningarna vill det i varje fall synas, som om nedprutningen av kostnaderna drivits väl långt, och skulle säkerligen enligt dagens priser någon ökning av kostnaderna vara tillrådlig.

Kommissionen har ansett sig vid sina kalkyler icke behöva räkna med mera tillfälliga fluktuationer i prisnivån, då det i detta fall gäller ett byggnadsföretag, som beräknats draga närmare tio år i utförande. Denna synpunkt torde enligt styrelsens förmenande hava fog för sig. På vissa områden såsom beträffande målningsarbeten och rörlägningsarbeten hava sålunda prisstegringar inträtt, medan däremot för järnbalkar och cement lägre priser nu äro rådande än år 1928.

Enligt styrelsens uppfattning förefinnas emellertid för närvarande vissa tendenser till en allmän prissänkning i världsmarknaden. Huruvida denna kan bliva bestående under den långa byggnadstid, varom här är fråga, undandraget sig givetvis styrelsens bedömande. Härjämte har styrelsen ansett sig böra räkna med att sådana allvarliga ansträngningar att nedbringa byggnadskostnaderna, som det föreliggande förslaget visar, även äro att förvänta såväl vid det ytterligare bearbetande i detalj, som förslaget givetvis kommer att underkastas som ock vid själva byggnadsarbetets utförande och att därunder den yttersta sparsamhet kommer att iakttagas.

Ehuru kostnadsökningen enligt vad den av byggnadsstyrelsen nu verkställda granskningen giver vid handen, kan beräknas uppgå till 850 000 kronor eller omkring 4 % av byggnadskostnaden, anser sig byggnadsstyrelsen, i be-

traktande av ovan anförda omständigheter, icke för närvarande böra påyrka något tillägg till den av kommissionen angivna totalsumman, avrundad 21 400 000 kronor, så mycket mindre som de föreliggande kostnadsberäkningarna under förevarande omständigheter icke kunna betraktas såsom fullt definitiva, och man givetvis måste räkna med att justeringar under det synnerligen omfattande byggnadsföretagets gång komma att visa sig ofrånkomliga.

Beträffande det av kommissionen för budgetåret 1931/1932 angivna anslagsbehovet 1 500 000 kronor har byggnadsstyrelsen intet att erinra.

Departementschefen har beträffande dessa frågor för egen del anfört följande:

»De av 1930 års sjukhuskommission gjorda beräkningarna av kostnaderna för den nya sjukhusanläggningen, vilka beräkningar i det stora hela jämväl vitsordats av byggnadsstyrelsen, giva icke anledning till någon erinran från min sida. I annat sammanhang har jag med anledning av vissa mindre detaljmärkningar mot det föreliggande förslaget förordat, att desamma i samband med definitiva ritningars uppgörande tagas under omprövning. Under byggnadstiden måste man ock räkna med att vissa mindre justeringar kunna visa sig ofrånkomliga. Med hänsyn såväl härtill som ock till möjligen uppstående fluktuationer i den allmänna prisnivån kunna de föreliggande kostnadsberäkningarna givetvis icke betraktas såsom fullt definitiva. Jag förutsätter dock, att vid de definitiva ritningarnas uppgörande och vid byggnadsarbetets utförande den av mig förordade byggnadskommittén allvarligt bemödar sig att, så vitt möjligt är, nedbringa byggnadskostnaderna. Med anledning härav torde det kunna förväntas, att byggnadskostnaderna icke komma att överstiga de av sjukhuskommissionen angivna.

Även med det nu överarbetade förslaget äro onekligen kostnaderna för karolinska sjukhuset avsevärda. På sätt redan min företrädare i statsrådsämbetet framhöll vid framläggande av sjukhusförslaget till 1930 års riksdag, är det emellertid naturligt, att kostnaderna för en anläggning som den nu ifrågavarande, vilken skall tjäna såväl sjukvårdens som undervisningens och den medicinska forskningens intressen, måste bliva betydande. Den utredning, som 1930 års sjukhuskommission förebragt på denna punkt, understryker enligt min mening på ett övertygande sätt vad som härutinnan uttalades i propositionen till 1930 års riksdag. Sjukhuskommissionen beräknar, att av totalkostnaden för karolinska sjukhuset 5 945 745 kronor direkt betingas av sjukhusets undervisnings- och forskningsuppgifter. Drages detta belopp från den beräknade totalkostnaden, 21 319 050 kronor, återstår ett belopp av 15 373 305 kronor. Fördelas denna summa på var och en av de 843 vårdplatserna, erhålles en kostnad per vårdplats av 18 236 kronor.

Denna summa skulle enligt kommissionens beräkning motsvara kostnaden per vårdplats å karolinska sjukhuset, om detta skulle uppföras ute-

slutande såsom sjukvårdsanstalt utan uppgift att tjäna undervisningen, och skulle således kunna användas vid en jämförelse med byggnadskostnaderna för ett kommunalt sjukhus i Stockholm av motsvarande storlek. Såsom jag ovan nämnt, framhåller kommissionen, att det vid utförande av en sådan jämförelse icke möter större svårighet att beräkna själva undervisningslokalernas kubikinnehåll och kostnad, under det att det däremot är vida svårare att exakt beräkna, huru stor del av utrymmet inom sjukvårdslokalerna, som kan anses oundgängligen nödvändigt för själva sjukvårdens behov, och huru stor del därav, som tillkommer på grund av undervisningens krav. Under diskussionen om det karolinska sjukhuset har den anmärkningen framställts, att 1930 års sjukhuskommission skulle hava räknat med för stort totalt utrymmesbehov per vårdplats å ett icke kliniskt sjukhus i Stockholm.

Då icke någon större sjukhusbyggnad under senare år blivit utförd inom Stockholm, är det ej möjligt att vid dessa beräkningar stödjä sig på praktisk erfarenhet av sjukhusbyggnad därstädes. Det är icke heller möjligt att utan vidare beräkna det totala utrymmesbehovet per säng å ett stort icke kliniskt sjukhus i Stockholm med ledning av erfarenheten från nybyggnader för mindre och medelstora lasarett i landsorten.

För att emellertid erhålla någon ledning vid bedömandet av denna fråga har jag ansett mig böra inom departementet låta utföra en jämförelse med ett nyligen uppfört centrallasarett med specialavdelningar och har för detta ändamål valt lasarettet i Norrköping, som allmänt anses vara synnerligen ekonomiskt uppfört.

Denna utredning ger vid handen, att det totala utrymmet per vårdplats inom karolinska sjukhuset — oavsett det för undervisningen beräknade utrymmet — uppgår till 340,7 m³, under det att motsvarande utrymme i Norrköping är 242 m³.

Granskar man närmare de för olika ändamål avsedda utrymmena, finner man, att skillnaden i kubikinnehåll per vårdplats beror till största delen, nämligen c:a 50 m³, därpå, att vid karolinska sjukhuset beräknats väsentligen större sjukvårdspersonal i överensstämmelse med erfarenheten från Stockholms stads sjukhus. Den nämnda differensen beror vidare därpå, att större utrymme beräknats för undersöknings- och behandlingslokaler vid polikliniker, röntgendiagnostisk avdelning, gymnastisk avdelning, förlossningsavdelning, operationsavdelningar, bad- och ljusbehandlingsavdelningar, vartill kommer den radioterapeutiska klinikens behandlingsavdelningar.

På alla dessa avdelningar ställas väsentligen större anspråk vid ett stort sjukhus i Stockholm — särskilt med hänsyn till dess stora polikliniska verksamhet. Utrymmet för dessa lokaler är vid karolinska sjukhuset beräknat till c:a 35 m³ per vårdplats mer än i Norrköping. Återstoden av differensen beror därpå att vid sjukhuset i Norrköping ej upp-

förts tvättinrättning, samt att man vid karolinska sjukhuset räknat med reservutrymme inom ekonomilokalerna för närmast kommande kliniker samt planlagt verkstäder för sjukhusets behov.

Utrymmet för vårdavdelningar och övriga ovan ej nämnda lokaler upptager på båda sjukhusen ungefär samma kubikinnehåll per vårdplats.

Det för karolinska sjukhuset såsom sjukvårdsanstalt — oavsett undervisningens krav av lokaler — beräknade utrymmet torde av anförda skäl med fog kunna anses motsvara vad som behöves för ett i Stockholm beläget centralsjukhus med specialavdelningar. Mot den av kommissionen beräknade fördelningen av byggnadskostnaderna mellan undervisningens och sjukvårdens områden torde vid nu angivna förhållanden icke vara något att erinra.

Till nyss angivna totalkostnad å 21 319 050 kronor komma dessutom, såsom framhölls i förslaget till 1930 års riksdag (sid. 227 i propositionen nr 232), kostnader för *utrustning* beräknade till cirka 3 600 000 kronor och avsedda att fördelas i vederbörlig proportion mellan staten, Stockholms stad och Stockholms län ävensom jubileumsfonden. I avseende å finansierandet av det blivande sjukhusets drift ansluter jag mig till min företrädarens i statsrådsämbetet därom gjorda uttalanden och tillåter mig att hänvisa till vad härutinnan anfördes i propositionen nr 232 till 1930 års riksdag.

Den av sjukhuskommissionen framlagda *finansieringsplanen*, mot vilken i de avgivna yttrandena icke några anmärkningar gjorts, föranleder erinran från min sida allenast i fråga om det för budgetåret 1931/1932 beräknade anslagsbeloppet. Med hänsyn till svårigheterna att för nästkommande budgetår tillgodose anslagskraven i alla avseenden har jag ansett mig icke kunna för samma budgetår förorda högre belopp än det av mig i statsverkspropositionen till 1931 års riksdag under punkt 126 av åttonde huvudtiteln för budgetåret 1931/1932 beräknade beloppet 750 000 kronor. Därest från den på staten ankommande, beräknade totalkostnaden 11 926 984 kronor drages det för innevarande budgetår beviljade anslaget å 300 000 kronor, återstår alltså ett belopp av 11 626 984 kronor, som erfordrigt för sjukhusbygget enligt det föreliggande förslaget.

I samband med spørsmålet om kostnaderna för sjukhusbygget anser jag mig böra underställa riksdagens prövning en därmed sammanhörande fråga. Sedan 1930 års sjukhuskommission hos Kungl. Maj:t anhållit, att arkitekten E. C. Westman i avräkning å blivande ersättning för sitt arbete hos kommissionen måtte utbetala 20 000 kronor till täckande av utgifter, som av honom redan bestritts för vissa utredningar för kommissionens räkning, anvisade Kungl. Maj:t för omförmälda ändamål, genom beslut den 19 december 1930, 20 000 kronor att av statskontoret till Westman utbetalas från det under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1930/1931 uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga.

Då ersättning för de av arkitekten Westman utförda arbetena för sjukhuskommissionens räkning synes mig rimligen böra utgå av anslaget till sjukhusbyggnaderna, anser jag mig böra hemställa om riksdagens medgivande, att från det av 1930 års riksdag till förberedande arbeten för karolinska sjukhuset för budgetåret 1930/1931 anvisade extra reservationsanslaget må till det under åttonde huvudtiteln uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga överföras ett belopp av 20 000 kronor.

Såsom av vederbörande departementschefer framhölls vid framläggande av sjukhusförslaget till 1930 års riksdag, torde det vara erforderligt att under byggnadstiden närmare utreda vissa med sjukhusbygget sammanhängande spörsmål. Med anslutning till vad vederbörande departementschefer vid detta tillfälle uttalade i hithörande frågor vill jag sålunda erinra om, att det torde vara erforderligt, att under byggnadstiden sjuksköterskefrågan och de åtgärder, som lämpligen böra företagas för att tillgodose behovet av sjukvårdspersonal, upptagas till närmare utredning. (Jämför sid. 58 i propositionen nr 232 till 1930 års riksdag.) Av 1926 års sjukhuskommission framlagt förslag att, intill dess en — först i en andra byggnadsetapp tilltänkt — hud- och könsklinik blir uppförd vid karolinska sjukhuset, vård för garnisonens könssjuka anordnas å Göta livgardes sjukhus, synes jämväl böra göras till föremål för ytterligare utredning. (Jämför sid. 143 i propositionen nr 232 till 1930 års riksdag.) I och med garnisonssjukhusets överflyttning till karolinska sjukhuset kommer den nuvarande tandpolikliniken vid garnisonssjukhuset att automatiskt överflyttas till karolinska sjukhuset. Med denna anordning synes det böra undersökas, huruvida icke en av medicinalstyrelsen i dess yttrande över 1926 års sjukhuskommissions förslag ifrågasatt samorganisation med tandläkarinstitutet bör komma till stånd. Vidare torde av arméförvaltningen i yttrande över sistnämnda sjukhusförslag framfört yrkande, att frågan om de militära överläkarnas och amanuensernas tjänstgörings- m. fl. förhållanden borde göras till föremål för närmare utredning, böra vinna beaktande. (Jämför sid. 144 i propositionen nr 232 till 1930 års riksdag.)

I detta sammanhang vill jag meddela, dels att jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande tillkallad sakkunnig för utredning rörande pediatrika kliniker i Stockholm den 26 november 1930 avgivit utredning i ämnet, över vilken utredning infordrade yttranden dock ännu ej avgivits, dels ock att Kungl. Maj:t den 6 februari 1931 meddelat beslut om expropriation av det av svenska jägarförbundet disponerade skjutbaneområdet, vilket ingår i sjukhusbyggets tomtområde. (Jämför sid. 168, 171 ff. i propositionen nr 232 till 1930 års riksdag.)

Jag vill slutligen i detta sammanhang erinra därom, att i diskussionen om karolinska sjukhuset den åsikten gjorts gällande, att man bort i kostnadsberäkningen för sjukhuset även taga hänsyn till de kliniker, vilka

skulle tillkomma i företagens senare byggnadsetapper, d. v. s. närmast de å serafimerlasarettet befintliga klinikerna. Härtill vill jag emellertid framhålla, att serafimerlasarettet med riksdagens medverkan undergått en genomgripande ombyggnad och modernisering, varvid man utgått från att lasarettet såsom självständigt sjukhus skulle bestå en avsevärd tid framåt. Enligt gällande kontrakt är lasarettet skyldigt att till Stockholms stads förfogande ställa 200 platser å därvarande kliniker. En reglering av hithörande förhållanden synes vid angivna omständigheter icke nu böra komma till stånd och torde i varje fall rimligtvis icke kunna inverka på det nu föreliggande förslaget.»

Utskottets
yttrande.

Karolinska institutets byggnadsfråga fick, efter att under många år hava varit föremål för ingående utredningar och sedan förberedande åtgärder vid olika tillfällen beslutats av Kungl. Maj:t och riksdagen, år 1930 sin principiella lösning, i det att riksdagen då bestämde, att för institutets behov ett nytt kliniskt sjukhus samt nya lokaler för institutets teoretiska avdelningar skulle uppföras å det s. k. Norrbackaområdet i Solna socken invid Stockholm. Härmed hade riksdagen tagit slutgiltig ställning till själva huvudsaken. Vad åter angår sättet för realiserandet av detta omfattande byggnadsföretag, påkallade 1930 års riksdag förnyad utredning i två olika hänseenden, nämligen *dels* rörande möjligheten att åvägabringa ett sådant avtal med Stockholms stad, som innebar ett övertagande från stadens sida av ett större antal vårdplatser å det nya sjukhuset än enligt det då föreliggande preliminära avtalet, *dels ock* i fråga om byggnadsförslaget, för vilket kostnaderna enligt riksdagens mening borde genom en överarbetning väsentligt nedbringas.

Resultatet av den begärda nya utredningen föreligger nu i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, varav inhämtas, att utredningen verkställts i överensstämmelse med de av riksdagen givna direktiven. Tyvärr har densamma i det förra avseendet lämnat ett negativt svar, i det att Stockholms stad ställt sig avvisande gentemot anbudet att redan nu övertaga ett större antal vårdplatser. Tanken härpå får vid sådant förhållande givetvis tills vidare skjutas åt sidan. I det senare hänseendet däremot har den nya utredningen varit mera framgångsrik. En kostnadsbesparing av väsentligt mer än 2 millioner kronor har vunnits, och därtill kommer, att överarbetningen, enligt vad av sakkunniga bedömare vitsordats, i vissa avseenden lett till förbättringar av byggnadsförslaget rent sjukhustekniskt sett. Utskottet anser sig böra särskilt framhålla, att den genom minskning av reservlokaler gjorda besparingen utgör endast en ringa del, knappast en tiondel, av den totala kostnadsminskningen, och att den ojämförligt största besparingen skett genom reduktion av byggnadskuben (med omkring 11 procent), ett mera koncentrerat byggnads sätt samt billigare byggnadskonstruktioner. Av kostnadsminskningen hänförs sig visserligen ett belopp av 281,024 kronor till

en av 1930 års sjukhuskommission företagen nedsättning av å-priserna för grunder och bjälklag, vilka beräknats för högt i det förra förslaget, men även om denna summa frånräknas, uppgår likväl besparingen till närmare 2 1/2 miljoner kronor.

Nu senast påpekade förhållanden äro i och för sig ägnade att väcka tillfredsställelse. Å andra sidan synes det emellertid förklarligt att, då det gäller ett byggnadsföretag av den omfattning, varom här är fråga, — enligt de nya beräkningarna skulle totalkostnaden för första etappens byggnader, fränsett utrustningskostnaderna, uppgå till 21,400,000 kronor, varav statens andel skulle utgöra i runt tal 11,900,000 kronor — förslaget, trots vidtagna nedskärningar och förbättringar, utsättes för kritik, och att ett ingående övertvägande sker, beträffande frågan huruvida ej ytterligare besparingar kunna vidtagas utan ändamålsenlighetens eftersättande. De strävanden i denna riktning, som kommit till synes i de i ämnet väckta motionerna, äro ur denna synpunkt värda allt erkännande.

Av nämnda motioner taga motionerna I: 230 och II: 383 samt II: 382 framförallt sikte på kostnadsfrågan, under det att motionen I: 224 avser ändamålsenligheten i vissa delar av det framlagda byggnadsförslaget.

I motionerna I: 230 och II: 383 yrkas avslag å Kungl. Maj:ts förslag och hela byggnadsfrågans hänvisande till förnyad utredning. Utskottet kan dock icke finna, att motionärerna anfört tillräckliga skäl för en sådan åtgärd, varigenom frågans avgörande skulle ånyo undanskjutas. Den granskning, utskottet underkastat förslaget, har icke givit stöd för den uppfattningen, att förslaget även i det reviderade skick, vari det nu föreligger, skulle vara onödigt omfattande. Det beräknade platsantalet kommer enligt utskottets övertygelse att väl motsvara behovet vid den tid, då sjukhuset står färdigt, och något slöseri med utrymmen eller eljest ifråga om byggnadernas anordning och arkitektoniska utstyrelse har icke kunnat påvisas. Härmed är icke sagt att ej vissa synpunkter i sistberörda motioner äro förtjänta att ägnas uppmärksamhet vid förslagets realiserande. Utskottet vill ingalunda göra gällande, att förslaget är sådant, att icke genom förändringar under byggnadsarbetets fortgång förenklingar och besparingar ävensom förbättrade anordningar kunna tänkas. Dylika förändringar förutsättas även i den kungl. propositionen skola bliva möjliga, och utskottet utgår från att ledningen av byggnadsarbetena skall så organiseras, att garantier erhållas för ett tillbörligt beaktande av besparingsintresset. Härtill återkommer utskottet i det följande. Men, såsom utskottet förut framhållit, något uppskov med beslutet om byggnadsarbetets igångsättande anser utskottet icke påkallat av de motiv, motionärerna andragit. Vid sin prövning av det överarbetade byggnadsförslaget har utskottet icke funnit anledning till sådana anmärkningar mot detsamma, att skäl föreligga att ställa sig avvisande däremot. Tvärtom har utskottet fått det intrycket, att förslaget i stort sett förtjänar att bliva god-

taget såsom den plan, efter vilken i huvudsak den stora sjukhusanläggningen bör komma till utförande.

De i motionen I: 224 framförda yrkandena dels i fråga om sköterskebostäderna, dels ock beträffande vissa polikliniker har utskottet icke ansett sig kunna biträda. Rörande den lämpligaste förläggningen av sköterskornas bostäder råda uppenbarligen bland de i dessa frågor sakkunniga delade meningar. Utskottet respekterar den omsorg om nämnda personal, som kommit till uttryck i motionen, men kan icke finna annat, än att de anordningar, som i förslaget vidtagits, tillförsäkra sköterskorna erforderlig ostördhet och trevnad under deras fritid även med den förläggning, bostäderna enligt förslaget erhållit. Vad angår frågan om uppförandet av polikliniker även för de fack, vilkas kliniker icke komma med i den första byggnadsetappen, synes det utskottet, att anordnandet av dylika polikliniker icke vore en ur ekonomisk synpunkt välbetänkt åtgärd, då desamma ju endast komme att utgöra ett provisorium men säkerligen skulle avsevärt öka byggnadskostnaderna. Det behov, de skulle tjäna, lär på ett lika effektivt men billigare sätt kunna fyllas genom att i förekommande fall anlita rådgivande specialläkare.

Även motionen II: 382 anser sig utskottet böra avstyrka. Kostnaden för bostadshus för direktör m. fl. kommer icke att belasta det allmänna utan skall bestridas genom lånemedel, vilka skola förräntas och amorteras av befattningshavarnas hyresavgifter. Själva anordningen med direktörens och vissa överläkares bostäder förlagda till sjukhusområdet synes dessutom innebära en betydande fördel för de sjuka och sjukhusets skötsel i allmänhet. Vad beträffar samlingssalen förefaller det utskottet, att goda skäl anförts för att en sådan får ingå i den blivande anläggningen. Kostnaden för densamma är också relativt obetydlig.

Såsom utskottet förut nämnt, anser sig utskottet kunna förorda, att karolinska sjukhuset i sin första etapp kommer till utförande i huvudsak på det sätt, som framgår av det överarbetade byggnadsförslaget. Men vid detta förord vill utskottet knyta ett betydelsefullt villkor. Enligt departementschefens mening borde byggnadsförslaget handhavas av en särskild kommitté, vilken skulle tillsättas av Kungl. Maj:t och bestå av representanter för »ekonomiska, medicinska och byggnadstekniska synpunkter» samt för Stockholms stad och Stockholms län ävensom för arméförvaltningens sjukvårdsstyrelse och jubileumsfonden. Denna kommitté skulle äga företaga mindre ändringar i byggnadsplanen, därest de icke medförde ökade kostnader. Departementschefen yttrar vidare (s. 51 i propositionen) om kommitténs verksamhet, att han förutsätter, att vid de definitiva ritningarnas uppgörande och vid byggnadsarbetets utförande byggnadskommittén allvarligt bemödar sig att, så vitt möjligt är, nedbringa byggnadskostnaderna. Även utskottet anser det lämpligast att, då det gäller ett så omfattande byggnadsföretag som det nu förevarande, där det dessutom är nödvändigt att stå i en nära kontakt med

i medicinska och sjukvårdsfrågor sakkunniga personer, byggnadsföretaget omhänderhaves av en särskild kommitté, liksom i flera liknande fall tidigare skett. Denna kommitté vill utskottet emellertid — utöver de åligganden, som i allmänhet böra påvila ett sådant organ och som i propositionen berörts — tillägga en alldeles speciell uppgift. Utskottet anser det nämligen icke tillräckligt med en helt generell anmaning till kommittén att söka ernå besparingar i kostnaderna; enligt utskottets mening bör såsom en av kommitténs viktigaste funktioner uttryckligen stadgas, att kommittén skall oavlätligen genom i god tid verkställda undersökningar och beräkningar sträva att åstadkomma alla de förenklingar och besparingar, som äro förenliga med en ändamålsenlig anordning av sjukhusanläggningen. Denna kommitténs besparingsfunktion bör på lämpligt sätt komma till uttryck även i det sätt, varpå kommittén organiseras och sammansättes. Kommittén bör icke göras alltför omfattande, men nödvändigt är enligt utskottets åsikt att besparingsintresset i densamma erhåller en eller flera särskilda representanter. Det torde vara förtjänt att övervägas, om ej detta intresse bäst tillgodosåges, därest — utom fackkunskapen — jämväl det praktiska lekmanaförståndet bleve i kommittén företrätt.

Såsom departementschefen framhållit, bör det tillkomma byggnadskommittén att på egen hand vidtaga mindre ändringar i byggnadsplanen, som ej äro ägnade att medföra ökade kostnader. Skulle det däremot bliva fråga om mera genomgripande omläggningar, vilket väl med ett företag av denna art och omfattning måste antagas komma att inträffa, bör det givetvis åligga kommittén att underställa saken Kungl. Maj:ts prövning. På Kungl. Maj:t ankommer sedermera att avgöra, huruvida frågan är av beskaffenhet att böra hänskjutas till riksdagen. Genom att år för år anvisningar å byggnadsanslaget måste äskas hos riksdagen, blir riksdagen i tillfälle att steg för steg följa och kontrollera byggnadsarbetenas fortskridande. Härvid har riksdagen möjlighet att tillse, att de ekonomiska synpunkterna vederbörligen beaktats och att i övrigt företaget skötes på ett rationellt sätt. I detta sammanhang vill utskottet framhålla angelägenheten av att när byggnadsarbetena igångsättas detta sker på ett sådant sätt i fråga om den ordning, i vilken de olika byggnaderna komma till utförande, att ej eventuella besparingsåtgärder försvåras eller förhindras.

I motionen I: 230 har framhållits önskvärdheten av att en fullständig generalplan upprättades över hela Norrbackaområdets användning. Utskottet håller före, att den blivande byggnadskommittén näppeligen kommer att kunna på ett tillfredsställande sätt sköta sin uppgift, om den ej genom en sådan generalplans upprättande gör klart för sig redan från begynnelsen, huru de olika delarna av tomtområdet lämpligen böra disponeras och huru hela anläggningen en gång i stora drag skall te sig i färdigt skick. Det synes önskvärt, att riksdagen får taga del av denna plan, då riksdagen nästa gång har att pröva frågan om anvisande av medel för sjukhusanläggningen.

Nu anförda synpunkter och önskemål beträffande byggnadskommittén förväntar utskottet skola bli behörigen iakttagna vid kommitténs organiserande och under dess arbete.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att kostnaderna för nämnda kommitté — vilka kostnader utskottet förutsätter skola hållas inom måttliga gränser — böra bestridas av byggnadsanslaget. Så bör för övrigt över huvudtaget ske med alla återstående utgifter för utredningar av olika slag, som skett i och för ifrågavarande anläggning.

De verkställda kostnadsberäkningarna kunna uppenbarligen icke vara annat än av approximativ beskaffenhet. Då utskottet tillstyrker beviljandet av det äskade byggnadsanslaget, 11,626,984 kronor, vill utskottet emellertid betona, att utskottet icke endast betraktar denna summa som en maximisiffra, beträffande vilken under inga omständigheter något överskridande må ifrågakomma utan även räknar med att hela beloppet ej skall bli behöfligt för de angivna ändamålen.

I fråga om företagens finansiering ansluter sig Kungl. Maj:ts nu föreliggande förslag till det förslag, som härutinnan förelades 1930 års riksdag (se sid. 224—227 i Kungl. Maj:ts proposition nr 232 till sistnämnda riksdag), med de ändringar allenast, som betingas av den lägre kostnadssumma, vartill den nya utredningen kommit. Utskottet har ansett sig böra biträda vad i förevarande avseende av Kungl. Maj:t föreslagits. Dock finner utskottet nödigt att på en punkt göra ett förtydligande uttalande, nämligen ifråga om erläggandet av s. k. platskostnadsavgift för de 204 för »landet i övrigt» avsedda vårdplatserna. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vederbörande sjukvårdsområden — fränsett Stockholms stad och län — vara befriade från att betala sådan avgift. Däremot framgår det icke fullt klart av propositionen, huru det i detta hänseende skulle ordnas för Stockholms stad och Stockholms län. Enligt utskottets mening föreligga inga skäl att låta nämnda stad och län komma i åtnjutande av dylik befrielse från platskostnadsavgift, utan de böra i den mån, de belägga omförmälda 204 platser, gälda nämnda avgift på sätt ursprungligen varit avsett även för övriga sjukvårdsområden.

Det ifrågasatta samarbetet med jubileumsfonden och cancerföreningen finner utskottet vara för staten fördelaktigt och anser sig därför böra tillstyrka godkännande av förslaget i denna del. Då ifråga om Stockholms stad och Stockholms län det icke visat sig möjligt att erhålla gynnsammare villkor än enligt förut upprättat preliminärt avtal, torde annan utväg icke erbjudas än att godtaga även vad härutinnan föreslagits.

I övrigt föranleder Kungl. Maj:ts förslag icke någon erinran från utskottets sida.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å herrar Westmans m. fl. och Carlströms

m. fl., W. Björcks och I. Holmgrens samt Ahls ovannämnda motioner (I: 230, II: 383, I: 224 och II: 382)

I) besluta

att uppförandet av det nya kliniska sjukhus, benämnt karolinska sjukhuset, varom 1930 års riksdag fattat beslut, skall — med beaktande av vad utskottet härutinnan ovan anfört — i huvudsaklig överensstämmelse med av arkitekten E. C. Westman år 1928 upprättade, numera överarbetade ritningar och kostnadsförslag i första byggnadsetappen omfatta:

a) följande kliniker med polikliniker, nämligen en medicinsk, en kirurgisk, en radioterapeutisk, en oftalmologisk, en oto-laryngologisk och en obstetrisk-gynekologisk klinik, ävensom ett röntgendiagnostiskt institut;

b) följande för klinikerna gemensamma inrättningar, nämligen isoleringsavdelning, tandpoliklinik, centrallaboratorium, badavdelning, gymnastikavdelning, apotek, desinfektionsavdelning, kök och matsalar, tvättinrättning, begravningskapell, personalbostäder, förräds- och verkstadslokaler ävensom ångpanneanläggning; samt

c) en patologisk institution;

att med den radioterapeutiska kliniken skall sammanföras cancerföreningens i Stockholm nuvarande vårdanstalt för kräftsjuka, radiumhemmet, ävensom forskningsavdelningar, allt i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer, som en av Hans Maj:t Konungen tillsatt kommitté i betänkande den 23 maj 1929 angivit och som av honom godkänts, samt i enlighet med den närmare överenskommelse, som Kungl. Maj:t kan komma att träffa med styrelserna för jubileumsfonden och cancerföreningen;

att avtal må träffas rörande samarbete för sjukhusets uppförande och drift mellan staten, Stockholms stad och Stockholms läns landsting i enlighet med av chefen för ecklesiastikdepartementet i statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 14 mars 1930 förordade samt av staten och landstinget godtagna bestämmelser;

att byggnadsföretaget skall — med beaktande av vad utskottet härutinnan ovan anfört — finansieras i huvudsaklig överensstämmelse med de av nämnda departementschef i samma statsrådsprotokoll förordade grunderna;

II) i enlighet härmed till ifrågavarande byggnadsarbeten i första etappen samt till bestridande av utgifter för uppgörande av detaljritningar, arbetsbeskrivningar

m. m., ävensom till övriga i samband med dessa byggnadsarbeten stående administrationskostnader bevilja ett belopp av 11 626 984 kronor samt därav för budgetåret 1931/1932 såsom extra reservationsanslag anvisa 750 000 kronor;

III) medgiva, att till det under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1930/1931 uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga må från det för samma budgetår anvisade extra reservationsanslaget av 300 000 kronor till förberedande arbeten för karolinska sjukhuset överföras ett belopp av 20 000 kronor.

Stockholm den 15 maj 1931.

På statsutskottets vägnar:

S. H. KVARNZELIUS.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *S. H. Kvarnzelius, J. L. Widell, Olof Olsson, O. Bergqvist, J. Nilsson* i Malmö, *C. P. V. Nilsson* i Gränebo, *N. J. M. Svensson* i Kompersmåla, *E. J. G. Rosén, J. G. Waller, D. A. Petré, I. Hj. E. Pauli* och *A. Thelin*;

från andra kammaren: herrar *A. Anderson* i Råstock, *C. R. Jansson* i Falun, *P. Nilsson* i Bonarp, *S. Bengtsson* i Norup, *A. Åson Törnkvist* i Karlskrona, *G. Strindlund, E. J. Wigforss, B. F:son Holmgren, E. G. E. Eriksson* i Stockholm, *J. Olofsson* i Digernäs, *O. E. F. Järte* och *F. V. Sandwall*.

Reservationer:

1) av herrar *Nilsson* i Gränebo och *Strindlund*, vilka ansett, att utskottets utlåtande och förslag bort hava följande lydelse:

»Karolinska institutets — — — — väsentligt nedbringas.

Resultatet av den begärda nya utredningen föreligger nu i Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition. Dessvärre kan detsamma icke anses nöjaktigt motsvara de förväntningar, som uttryckas i de av riksdagen angivna direktiven. Stockholms stad har sålunda ställt sig avvisande gentemot anbudet att redan nu övertaga ett större antal vårdplatser. Tanken härpå får vid sådant förhållande givetvis tillsvidare skjutas åt sidan. Än mer beklagligt är emellertid, att riksdagens önskan om kostnadernas väsentliga nedbringande icke genom den nu verkställda utredningen blivit tillbörligt förverkligad.

På papperet har visserligen uppstått en kostnadsminskning av cirka 2.76 miljoner kronor. En närmare analys av beräkningarna visar emellertid, att icke på långt när hela detta belopp kan anses representera besparingar i verklig mening. Såsom motionärerna i nämnda motioner I: 230 och II: 383 med stöd av bilaga närmare påvisat, har nämligen kostnadsminskningen ifråga till betydande del uppkommit därigenom att man i det nu föreliggande förslaget på flera punkter tillämpat lägre enhetspris (à-pris) än i 1928 års förslag, trots att man på sista tiden för andra allmänna byggnadsföretag måst räkna med samma eller högre enhetspriser än år 1928, varjämte kommissionen även i övrigt använt sig av alltför låga priser på en hel del arbeten. Därtill kommer att, såsom kommissionen själv meddelat, de vidtagna ändringarna delvis endast innebära att »reservlokaler, av vilka behovet kunnat beräknas inträda först längre fram i tiden, borttagits». Man har med andra ord endast uppskjutit vissa arbeten till en senare etapp. Slutligen är att märka, att av de verkliga besparingar, som ernåtts, en ganska betydande del vunnits, icke genom förenklingar i själva byggnaderna, utan genom förenkling av arbetena med tomtens planering.

Trots nämnda av kommissionen använda beräkningssätt hava kostnaderna per vårdplats för de i första etappen ingående byggnaderna icke kunnat sänkas mera än till 25,289 kronor. Även om denna höga siffra delvis får sin naturliga förklaring i de särskilda krav, som undervisningen och forskningen vid denna sjukhusanläggning ställa, så förefaller den dock utskottet onormalt hög. Förklaringen härtill synes främst ligga i det av nämnda motionärer påpekade förhållandet, att den verkställda överarbetningen i stort sett endast avsett mindre begränsningar av lokalutrymmen och smärre förenklingar i byggnadssättet, medan den gamla byggnadsplanen, fränsett några smärre justeringar, lämnats orörd. Kommissionen har icke ansett sig behöva undersöka, om man genom andra förslag till planlösningar eller annan gruppering av byggnadskropparna kan erhålla större besparingar i anläggning och drift. Men härigenom saknas också bevisen för att det framlagda byggnadsförslaget verkligen är ur såväl anläggnings- som driftsynpunkt det ekonomiskt bästa tänkbara.

Mot det framlagda förslaget hava såväl av ovannämnda motionärer som av flera framstående experter även i övrigt riktats invändningar, vilka enligt utskottets mening icke kunna förbigås. De jämförande mätningar t. ex. av vissa arbetslokaler vid det Karolinska sjukhuset, Serafimerlasarettet och Lunds lasarett, som offentliggjorts, synas sålunda giva vid handen, att utrymmena vid det förstnämnda sjukhuset blivit anmärkningsvärt stort tilltagna. Mot beräkningen av platsantalet vid Norrbackasjukhuset har också offentligt framförts sådan kritik, att sjukhusbyggnaden enligt utskottets mening icke bör påbörjas förrän en förnyad omprövning givit erforderliga garantier för att Karolinska sjukhusets platsantal icke från början blir för högt beräknat.

En annan allvarlig invändning gäller den fullständiga frånvaron av en ordentlig generalplan över hela den tilltänkta anläggningen. Även om det Karolinska sjukhuset icke omedelbart är avsett att helt utbyggas, är det i varje fall nödvändigt — särskilt med hänsyn till de blivande driftskostnaderna, vilka säkerligen måste bliva högst betydande — att man, *innan* byggnadsplanen för första etappen definitivt fastställes och bygget igångsättes, har tillgång till en sådan plan. Ty särskilt driftskostnadernas storlek bliva i hög grad beroende av den inbördes grupperingen av de i anläggningen ingående och till stor del genom förbindelseleder sammanbundna olika byggnaderna. Blir icke hela anläggningen från början ordentligt planlagd och genomtänkt, riskeras alltför lätt, att sjukhusanläggningen kommer att ställa sig onödigt dyrbar både i anläggning och drift. Enligt det förslag, som föreligger, skulle riksdagen emellertid redan nu binda sig för hela anläggningen utan någon närmare kännedom om de byggnader, som avses för senare utbyggnadsetapper, eller om hur dessa skulle på mest ekonomiska sätt anslutas till de i första etappen ingående byggnaderna. Än mindre erbjuder det framlagda förslaget någon som helst möjlighet att överblicka de ekonomiska konsekvenser ifråga om följande utbyggnadsetapper, som ett bifall till propositionen skulle medföra. Då det emellertid här gäller ett byggnadsföretag, vars totala anläggningskostnader kunna befaras komma att stiga till omkring 50 miljoner kronor — det största allmänna byggnadsföretag, som någonsin planerats i vårt land — synes det vara nödvändigt, att riksdagen, innan definitivt beslut fattas, åtminstone i stora drag får vetskap om dettas verkliga ekonomiska innebörd.

Ehuru sålunda den nu framlagda propositionen enligt utskottets mening lider av allvarliga brister, så allvarliga att ett bifall till det av nämnda motionärer framställda yrkandet om avslag och skyndsamt förnyad utredning kunde ifrågasättas, har utskottet dock icke ansett sig helt böra förorda denna linje. Genom ett bifall till motionärernas avslagsyrkande skulle nämligen den farhågan kunna väckas, att lösningen av denna för den medicinska undervisningen i vårt land utomordentligt betydelsefulla fråga bleve undanskjuten till en oviss framtid. Utskottet har därför sökt finna en väg, som, utan att ur denna synpunkt föranleda invändningar, skulle kunna skapa garantier för att alla ytterligare besparingsmöjligheter bleve på ett tillfredsställande sätt prövade och tillvaratagna, *innan* riksdagen definitivt binder sig för den framlagda byggnadsplanen och innan själva sjukhusbyggnadernas grundläggning påbörjades. En sådan väg ligger enligt utskottets mening däri, att det i årets proposition äskade anslaget bifalles, dock med det direktivet att de beviljade medlen få användas endast för vissa särskilt angivna arbeten, vilka icke föregripa den framtida planläggningen och utformningen av själva huvudkomplexet jämte tillhörande byggnader samt för verkställande av här nedan angiven utredning. Dessa arbeten, vilka i varje fall måste göras och vilka också av lämplighetsskäl till större delen

böra utföras på ett tidigt stadium, återfinnas i propositionen framför allt under följande rubriker i kostnadsberäkningen:

Spillvatten- och dagvattenledningar med rörgravar utanför tomten	98,000: —	
Spillvatten- och dagvattenledningar med rörgravar inom tomten jämte övriga rörgravar (totalkostnad 143.000 kronor, förslagsvis hälften härav)	71,550: —	
Väg utanför tomten	418,000: —	
Vägar inom tomten, terrasseringar m. m. (totalkostnad 561,000 kronor, förslagsvis hälften härav)	280,500: —	
Tomtens iordningställande (totalkostnad 200,000 kronor, förslagsvis hälften härav)	100,000: —	
Stängsel och grindar	45,000: —	1,013,050: —
Administration, arvoden och oförutsedda utgifter cirka 9 procent å ovanstående	91,950: —	
	<u>Summa kronor</u>	<u>1,105,000: —</u>

Dessutom kan ifrågakomma, att utan föregripande av huvudkomplexens planläggning uppföras följande byggnader:

Patologisk-anatomiska institutionen (vilken ligger helt fritt från huvudkomplexet, avsides från detsamma)	648,000: —
Bostadshus för gift och ogift manlig personal (vilket ligger helt fritt från huvudkomplexet, avsides från detsamma)	413,810: —
	<u>Summa kronor</u>
	<u>1,061,810: —</u>

Sammanlagt utgör kostnaden för ovannämnda arbeten således 2,166,810 kronor, ett belopp, som är nära tre gånger så stort som det av Kungl. Maj:t äskade anslaget. Det bör enligt utskottets mening uppdragas åt den kommitté, som skall leda byggnadsarbetet, och vars närmare sammansättning och uppgifter behandlas här nedan, att på lämpligt sätt inom ramen av tillgängliga medel bland ovannämnda arbeten utvälja och igångsätta de här för mest ägnade.

Riksdagens slutliga ståndpunktstagande till sjukhusbyggnadernas utformning bör däremot uppskjutas i avvaktan på resultatet av en förnyad utredning, som skulle avse dels ett *alternativt* förslag till de i första etappen ingående sjukhusbyggnaderna, dels utarbetandet av en generalplan över hela Norrbackaanläggningen med tillhörande grundliga beräkningar över byggnads- och driftskostnader. Utredningen skulle alltså i anslutning till det i motionerna I: 230 och II: 383 angivna sparsamhetssyftet och de däri angivna direktiven i främsta rummet inriktas på följande huvudpunkter:

1) Uppgörandet av en fullständig generalplan över hela Norrbackaanläggningen, innefattande planritningar över samtliga därför behövliga byggnader såväl för det kliniska sjukhuset som för de teoretiska institutionerna samt så tillförlitliga beräkningar som möjligt över hela anläggningens byggnads- och driftskostnader;

2) Förnyad undersökning rörande möjligheterna att därvid nedbringa an-

läggnings- och driftskostnaderna för de nu föreslagna i första etappen ingående byggnaderna genom:

- a) minskning av anläggningens platsantal;
- b) beskärning av lokalprogrammet i övrigt i syfte att ernå ett fullt effektivt utnyttjande av utrymmet såväl för arbetslokaler som förbindelseleder m. m.;
- c) annan inbördes förläggning av avdelningar och byggnadskroppar.

Denna av utskottet angivna väg innebär alltså, att utskottet för närvarande icke anser sig vilja taga slutgiltig ställning till det av sjukhuskommissionen framlagda förslaget till första etappens huvudkomplex jämte tillhörande byggnader. Utskottet vill först genom en alternativ utredning söka skapa erforderliga hållpunkter för bedömandet av huru karolinska sjukhuset må kunna uppföras, så att största möjliga effektivitet erhålles för minsta möjliga anläggnings- och driftskostnader. En sådan förnyad omprövning av förefintliga besparingsmöjligheter bör enligt utskottets bestämda uppfattning ske, *innan* riksdagen binder sig för det i propositionen framlagda byggnadsförslaget. Ty sedan den planlösning, varpå detta förslag bygger, väl blivit av riksdagen i princip bifallen, lära inga större besparingar ytterligare stå att vinna efter den överarbetning, som av sjukhuskommissionen verkställts. De stora besparingsmöjligheterna ligga enligt utskottets mening fastmera i en förändrad planlösning och en annan inbördes gruppering av byggnadskropparna samt i en minskning av platsantalet, vilken senare — därest den låter sig genomföras — i sin tur nödvändiggör en genomgripande omarbetning av hela byggnadsplanen.

Den av utskottet sålunda förordade utredningen synes böra handhavas av en särskild utredningskommitté vid sidan av den av statsrådet i propositionen föreslagna byggnadskommittén. Förutom det samarbete, som bör förekomma mellan dessa båda kommittéer, bör utredningskommittén samarbeta bland annat med statens organisationsnämnd. Ifrågavarande utredning lär böra så anordnas, att den kan slutföras under en tid av ett år. Ett verkställande av den här förordade utredningen torde icke medföra att den av kommissionen beräknade byggnadstiden på 8 år behöver överskridas. De i första utbyggnadsetappen ingående byggnaderna torde nämligen utan ökade kostnader kunna färdigbyggas inom loppet av denna tidrymd.

I anslutning till vad ovan sagts, anser sig utskottet nu icke heller böra taga slutgiltig ställning till de i motionerna I:224 och II:382 framförda yrkandena. Det synes utskottet lämpligt att även de förslag, som däri framföras, underkastas prövning av den kommitté, som får den ovannämnda utredningen sig anförtrödd.

Enligt departementschefens mening borde byggnadsförslaget handhavas av en särskild kommitté, vilken skulle tillsättas av Kungl. Maj:t och bestå av representanter för »ekonomiska, medicinska och byggnadstekniska synpunkter» samt för Stockholms stad och Stockholms län ävensom för armé-

förvaltningens sjukvårdsstyrelse och jubileumsfonden. Denna kommitté skulle äga företaga mindre ändringar i byggnadsplanen, därest de icke medförde ökade kostnader. Departementschefen yttrar vidare (s. 51 i propositionen) om kommitténs verksamhet, att han förutsätter, att vid de definitiva ritningarnas uppgörande och vid byggnadsarbetets utförande byggnadskommittén allvarligt bemödar sig att, så vitt möjligt är, nedbringa byggnadskostnaderna. Även utskottet anser det lämpligast att då det gäller ett så omfattande byggnadsföretag som det nu förevarande, där det dessutom är nödvändigt att stå i en nära kontakt med i medicinska och sjukvårdsfrågor sakkunniga personer, byggnadsföretaget omhänderhaves av en särskild kommitté, liksom i flera liknande fall tidigare skett. Denna kommitté vill utskottet emellertid — utöver de åligganden, som i allmänhet böra påvila ett sådant organ och som i propositionen berörts — tillägga en alldeles speciell uppgift. Utskottet anser det nämligen icke tillräckligt med en helt generell anmaning till kommittén att söka ernå besparingar i kostnaderna; enligt utskottets mening bör såsom en av kommitténs viktigaste funktioner uttryckligen stadgas, att kommittén skall oavslåtligen genom i god tid verkställda undersökningar och beräkningar sträva att åstadkomma alla de förenklingar och besparingar, som äro förenliga med en ändamålsenlig anordning av sjukhusanläggningen. Denna kommitténs besparingsfunktion bör på lämpligt sätt komma till uttryck även i det sätt, varpå kommittén organiseras och sammansättes. Kommittén bör icke göras alltför omfattande, men nödvändigt är enligt utskottets åsikt att besparingsintresset i densamma erhåller en eller flera särskilda representanter. Det torde vara förtjänt att övervägas, om ej detta intresse bäst tillgodosåges, därest — utom fackkunskapen — jämväl det praktiska lekmanaförståndet bleve i kommittén företrätt.

Såsom departementschefen framhållit, bör det tillkomma byggnadskommittén att på egen hand vidtaga mindre ändringar i byggnadsplanen, som ej äro ägnade att medföra ökade kostnader. Skulle det däremot bliva fråga om mera genomgripande omläggningar, vilket väl med ett företag av denna art och omfattning måste antagas komma att inträffa, bör det givetvis åligga kommittén att underställa saken Kungl. Maj:ts prövning. På Kungl. Maj:t ankommer sedermera att avgöra, huruvida frågan är av beskaffenhet att böra hänskjutas till riksdagen. Genom att år för år anvisningar å byggnadsanslaget måste äskas hos riksdagen, blir riksdagen i tillfälle att steg för steg följa och kontrollera byggnadsarbetenas fortskridande. Härvid har riksdagen möjlighet att tillse, att de ekonomiska synpunkterna vederbörligen beaktas och att i övrigt företaget skötes på ett rationellt sätt.

Nu anförda synpunkter och önskemål beträffande byggnadskommittén förväntar utskottet skola bliva behörigen iakttagna vid kommitténs organiserande och under dess arbete.

I likhet med departementschefen anser utskottet, att kostnaderna för nämnda kommitté — vilka kostnader utskottet förutsätter skola hållas inom måttliga gränser — böra bestridas av byggnadsanslaget. Så bör för övrigt över huvudtaget ske med alla återstående utgifter för utredningar av olika slag, som skett i och för ifrågavarande anläggning.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen må i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de av herrar Westman m. fl., Carlström m. fl., W. Björck och I. Holmgren samt Åhl väckta motionerna (I: 230, II: 383, I: 224 och II: 382)

I. till utförande av förberedande arbeten för karolinska sjukhuset i enlighet med vad utskottet ovan förordat för budgetåret 1931/1932 såsom extra reservationsanslag anvisa 750,000 kronor;

II. medgiva, att till det under åttonde huvudtiteln för budgetåret 1930/1931 uppförda reservationsanslaget till kommittéer och utredningar genom sakkunniga må från det för samma budgetår anvisade extra reservationsanslaget av 300,000 kronor till förberedande arbeten för karolinska sjukhuset överföras ett belopp av 20,000 kronor;

III. besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föranstalta om förnyad skyndsam utredning rörande karolinska sjukhusets planläggning i huvudsaklig överensstämmelse med de riktlinjer utskottet förordat i syfte att i den blivande anläggningens byggnads- och driftskostnader ernå den största besparing, som är förenlig med anläggningens ändamålsenlighet.

2) av herr *Rosén*, som ansett, att utskottet bort hemställa om avslag å Kungl. Maj:ts proposition.

3) av herr *Olof Olsson*.

4) av herr *Anderson* i Råstock.